

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: «**Використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній
роботі з дітьми дошкільного віку**»

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL4-M22z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія) спеціальності
016 Спеціальна освіта спеціалізації 016.01
Логопедія

Марина ВЛАД

Керівник:

Юлія ГАЛЕЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Оксана ДМІТРІЄВА,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Значення розвивальних ігрових технологій.....	6
1.2 Розвивальні ігрові технології як засіб активізації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку... Висновки до розділу 1.....	12 44
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ.....	48
2.1 Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовлення.....	48
2.2. Діагностика рівня сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	56
2.3. Методика використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку..... Висновки до розділу 2.....	64 70
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми. Розвивальні ігрові технології в логопедичній роботі з дітьми зорієнтовано на побудову нових моделей взаємодії дорослого і дитини. Увагу вчених і практиків зосереджено саме на особливостях та закономірностях їх впровадження у практику роботи з дітьми до семи років, оскільки гра – провідний вид діяльності в означеному періоді життя. Увага до розвитку ігрової діяльності зумовлена її статусом в дошкільному дитинстві, її провідною роллю в пізнавальному, соціальному, фізичному і культурному розвитку дошкільників.

Гра – важливий засіб розвитку здатності до мовлення та творчості. Для дитини – це створення власного світу, в якому можна встановити зручні для себе закони: позбутися від багатьох життєвих складнощів, помріяти. Поєднання суб'єктивної цінності гри для дитини та її загально розвиваючого значення ставить організацію ігрової діяльності в розряд пріоритетних.

На сучасному етапі розвитку суспільства заклади дошкільної освіти вирішують низку завдань, відповідно до яких в системі дошкільної освіти найбільш затребуваним стає психолого-педагогічний супровід всіх учасників освітнього процесу. Отож турбота про реалізацію права дитини на повноцінний і вільний розвиток є сьогодні невід'ємною метою діяльності кожного закладу дошкільної освіти.

Науковці відзначають, що потреба у самовираженні є характерною для дітей дошкільного віку, яка проявляється та формується у творчій діяльності. Дослідження А.М. Богущ, Л.А. Венгер, Л.С. Виготського, Л.І. Фомічової та інших доводять, що творча діяльність відповідає потребам і можливостям дитини дошкільного віку, супроводжується її емоційною й інтелектуальною активністю та забезпечує формування засобів єдиного творчого пізнання, реалізованого в різних видах діяльності.

Особливе місце у творчій діяльності дошкільників науковці відводять ігровій діяльності. Гра як провідний вид діяльності дошкільника (А.М. Богущ, Н.В. Гавриш, Н.Я. Михайленко, Л.І. Фомічова та інші) викликає якісні зміни в психіці дитини, забезпечує формування та розвиток тих психічних новоутворень, які дозволяють дитині перейти на якісно новий щабель розвитку, оволодіти новим, більш складним видом діяльності.

Зазначена проблема знайшла теоретичне обґрунтування в публікаціях вітчизняних науковців (М.К. Шермет, В.О. Кондратенко, С.Ю. Конопляста, І.С. Марченко), присвячених ігровій діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Вчені зазначають, що ігрова діяльність дітей з мовленнєвими порушеннями відстає у розвитку. Діти дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення найчастіше граються самі, а рівень їх взаємодії з ровесниками у грі дуже низький, як у дітей з нормотиповим розвитком 2-4 року життя (Р.О. Іванкова, В.О. Кондратенко, І.Б. Теплицька).

В іграх найчастіше спостерігається ситуаційне маніпулювання іграшками і предметами, а у самостійній грі дитина з порушеннями мовлення майже не застосовує предметів в ігровому розумінні (О.Н. Усанова). Більшість досліджень, присвячених вивченню проблеми розвитку, формування та корекції мовлення, розглядають ігрову діяльність як один з найефективніших засобів досягнення корекційно-виховної мети (З.П. Ленів, Н.В. Манько, І.С. Марченко, Л.Н. Усачова та інші).

Актуальність проблеми зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи **«Використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку»**.

Об'єкт дослідження – розвивальні ігрові технології.

Предмет дослідження – особливості використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Мета дослідження – дослідити теоретико-методологічні та практичні аспекти використання розвивальних ігрових технологій з дітьми старшого дошкільного віку й обґрунтувати особливості їх використання в логопедичній роботі закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Описати розвивальні ігрові технології як засіб активізації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити рівні розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку.
3. Охарактеризувати закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовлення.
4. Дослідити методику використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення та аналіз психолого-педагогічної наукової літератури; *емпіричні:* аналіз документації, спостереження, педагогічний експеримент; *статистичні:* обробка результатів експериментальної та контрольної груп на констатувальному та формувальному етапі дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у діагностиці рівня розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку в контексті застосування розвивальних ігрових технологій, який може бути використаний для подальшого вивчення означеної проблеми.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Експериментальна база дослідження: ЗДО № 40 «Волошка» м. Чернівці.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГОВІКУ

1.1. Значення розвивальних ігрових технологій

Зародження ідеї технології педагогічного процесу пов'язане перш за все з впровадженням досягнень науково-технічного прогресу в різні галузі теоретичної та практичної діяльності. Історіографічний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що в останні роки посилилася увага вчених до розробки сутності феномену «педагогічна технологія», виявлення основних її характеристик та типів. Дослідженню цієї проблеми присвячені роботи провідних вітчизняних педагогів: В.П. Беспалько [4, с. 125], Є.В. Бондаревської [5, с. 212], М.П. Горчакової-Сибірської [13, с. 17], М.В. Кларін [19, с. 183], М.М. Льовіної [26, с. 114], В.М. Монахова [38, с. 94], В.В. Серікова [54, с. 82], І.Б. Сенновського, П.І. Третьякова [57, с. 204], Н.Ф. Тализіна [56, с. 153] та інших. Від того, як виробляється трактування даного поняття, залежить багато в подальшому аналізі та розумінні сутності терміну. Тому звернімося, в першу чергу, до термінологічного розгляду категорії «педагогічна технологія». Слово «технологія» походить від грецького слова: «*techne*» – мистецтво, майстерність, вміння і «*logos*» – наука, закон; «технологія» – наука про майстерність [40, с. 284].

Сучасна наука використовує термін «технологія» в таких поєднаннях, як «технологія навчання освітнього процесу, лікування, керування» [15, с. 426]. Таке трактування терміну дозволяє зробити наступні висновки: термін прийшов в педагогіку з технічних наук; технологія – це спосіб перетворення чого-небудь; технологія передбачає послідовність у діях. Як бачимо, розпочате тлумачення феномена «технологія» є спільним, стосовно до багатьох галузей знань: медицини, техніки, в тому числі і педагогіки. Під педагогічною

технологією розуміється «система взаємопов'язаних прийомів, форм і методів організації навчально-виховного процесу, об'єднана єдиною концептуальною основою, цілями і завданнями освіти, що створює задану сукупність умов для навчання, виховання і розвитку вихованців» [31, с. 272].

У словнику понять і термінів за освітою і педагогіки визначаються критерії педагогічної технології, що включають основні характеристики і показники, за якими оцінюється педагогічна діяльність. Це результативність (забезпечення поставленої мети), відтворюваність (можливість використання в змінених умовах), транслявання (можливість передачі досвіду її використання у вигляді знань). Ключовою ланкою будь-якої технології є детальне визначення кінцевого результату і контроль його досягнення. Процес тільки тоді набуває статусу технології, коли він заздалегідь прогнозований, визначені кінцеві властивості продукту і засоби для його отримання, сформовані умови для проведення процесу. За вихідні в дисертаційному дослідженні прийняті уявлення про сутнісні характеристики педагогічних технологій, викладених в роботах В.П. Беспалько, Є.В. Бондаревською, Н.В. Бордовською, Н.П. Горчаковою-Сибірською, Є.А. Крюковою, В.В. Лаптевою, Н.М. Льовіною, Є.В. Любічевою, В.М. Монаховою, П.Є. Решетніковою, Г.К. Селевко, В.В. Серікова, А.П. Тряпціна, Н.Ф. Талізної, Н.О. Яковлевої та ін.

В зміст терміну «педагогічна технологія» одні автори вкладають поняття проекту навчально-виховного процесу, інші – методи, засоби, операції, способи, прийоми, умови, форми організації навчально-виховного процесу, треті – модель спільної педагогічної діяльності. У науковій літературі існує кілька підходів, щодо класифікації освітніх технологій. Один з підходів класифікації освітніх технологій, запропонований Н.В. Бордовською [6, с. 12] та А.А. Реан [51, с. 76].

Науковці виділяють п'ять видів освітніх технологій: задачні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології. Найбільший інтерес, в нашому дослідженні, представляють ігрові технології. У даній класифікації ігрові технології пов'язані з ігровою формою взаємодії педагога та учнів через

реалізацію певного сюжету (ігри, казки, спектаклі, ділове спілкування). При цьому освітні завдання включаються в зміст гри. В освітньому процесі використовують цікаві, театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри. Ігрові технології виступають складовою частиною педагогічних технологій. Проблема використання цих технологій в освітньому процесі в педагогічній теорії і практиці не нова [10].

Брали участь у розробці теорії ігор, її методологічної основи, з'ясуванні її соціальної природи, значення розвитку молодших і середніх школярів у вітчизняній методиці навчання такі вчені, як Л.С. Виготський [8, с. 246], А.Н. Леонтьєв [26, с. 94], Д.Б. Ельконін [45, с. 12] та ін.

Наразі вчителі дуже цікавляться ігровими технологіями. Була не одна спроба науково класифікувати ігри та визначити їх із детальним поняттям, але наразі лише наука визначила зв'язок між іграми та людською культурою. Важливість ігор розкриває біологічну природу ігор та їх причини. Умови визначаються психологічні та соціальні фактори. При цьому ігрові технології залишаються «інноваційними» у вітчизняній системі освіти.

Цікаво, що деякі новатори стверджують, що ігри є панацеєю, але ігнорують досвід вітчизняних вчених, їдуть вивчати ігрові технології за кордоні вважають її безперечним авторитетом. Інші не думають, що ігри є особливим або самостійним напрямком навчання, або погоджуються з цією формою, яка не має нічого спільного з іграми.

Безсумнівно, що як вітчизняна, так і міжнародна практика викладання накопичила корисний багаж. Це перш за все ігрові технології. Вони широко використовуються в нашій практиці. Ігрова технологія має великий потенціал щодо пріоритетних виховних завдань: формування у дітей суб'єктивних позицій щодо власної діяльності, спілкування та самих себе. Як один із найстаріших методів навчання та виховання, ігри зараз знаходяться в період розквіту. Що призвело до зростання інтересу до ігор зараз? З одного боку, це викликано розвитком теорії і практики викладання та поширенням проблемного навчання, з іншого боку, це різноманітна позитивна особистість,

сформована потребами соціальної економіки. Аналіз літератури з філософії, культури, психології та педагогіки показує, що в сучасній науці відсутня загальна теорія ігор, а вона має багато концепцій у різних наукових галузях.

У філософії та культурології ігри розглядаються як спосіб виживання людини, засіб пізнання навколишнього світу, вивчення аксіологічної основи гри та національно-культурної цінності ігрових явищ. У педагогіці ігрове явище розглядається як спосіб організації виховання і навчання, яке як невід'ємна частина культури виховання вивчає оптимізовані форми і методи сучасного покоління ігрової діяльності. У психології ігри вважаються засобом активізації психологічних процесів, засобом діагностики, корекції та адаптації до життя, дослідження соціальних емоцій, які супроводжують феномен ігор. Ф. Шиллер був одним із перших, хто помітив феномен ігор. Він вважає, що ігри є одним із дієвих факторів, які формують світогляд людини. Шиллер вважає, що люди створюють себе і світ, в якому вони живуть, в іграх і за допомогою ігор, і тільки через ігри вони можуть стати людьми. Голландський історик культури Й. Гайзінг звернув увагу на важливість ігор як джерела культури. На його думку, людська культура виробляється і розгортається в іграх як різновид гри [11, с. 143].

Найбільший внесок в наукове розуміння і тлумачення феномена гри внесли такі західні філософи і психологи, як Е. Берн [3, с. 112], М. Ейген, Р. Вінклер [16, с. 53].

У вітчизняній науці теорію гри в аспекті з'ясування її соціальної природи, внутрішньої структури і значення для психічного розвитку дитини розробляли І.Є. Берлянд, Л.С. Виготський, Н.Я. Михайленко [36, с. 82], А.Н. Леонтьєв [28, с. 21], Д.Б. Ельконін та ін.

Педагогіку гри, місце гри в педагогічному процесі, будову ігрової діяльності розробляли Н.А. Анікеєва [2, с. 92], С.А. Смирнов [49, с. 312], С.А. Шмаков [61, с. 84] та ін.

Д.Б. Ельконін, аналізуючи феномен гри, зробив висновок, що гра – це

діяльність, яка відтворює соціальні відносини між людьми поза умовами безпосередньої утилітарної діяльності. На думку Д. Б. Ельконіна, основною структурною одиницею гри можна вважати [17, с. 222]:

- ролі, які беруть на себе гравці;
- сюжет, відносини, які передаються в грі і копіюються з життя дорослих, відтворюються гравцями;
- правила гри, яким підкоряються гравці. Якщо гру розглядати як діяльність, то її структура органічно включатиме аналіз цілепокладання, планування, досягнення мети, а особистість як суб'єкт для повної реалізації власних результатів.

У структуру гри як процесу входять ролі, які грають гравці; ігрові дії як засіб реалізації цих ролей; заміна реальних предметів іграми; реальні відносини між гравцями; сюжет (зміст) – сфера реальності, умовно відтворена. в грі.

С.А. Шмаков виділяє наступні риси, властиві більшості ігор:

- вільна розвиваюча діяльність, що вживається за бажанням самої людини, заради задоволення від самого процесу діяльності, а не тільки від результату («процедурне задоволення»);
- творчий, значною мірою імпровізаційний, активний характер цієї діяльності («поле творчості»);
- емоційна піднесеність діяльності, суперництво, змагальність, конкуренція («емоційне напруження»);
- наявність прямих або непрямих правил, що відображають зміст гри, логічну та тимчасову послідовність її розвитку [61, с. 86].

Багато дослідників гри (Д.Е. Ельконін, Ю.М. Лотман, С.Л. Рубінштейн та ін.) виділяють таку її головну властивість, як амбівалентність, тобто гра передбачає реалізацію одночасно реальної і умовної поведінки, але при цьому відзначається, що уявні тільки умови, в які «людина граюча» себе подумки ставить, почуття, які вона в цих уявних умовах відчуває, – це справжні почуття. Умовність ігрових відносин мобілізує і активізує можливості особистості, сприяє реалізації людиною свого творчого потенціалу, спонукає її шукати нові,

ще неосвоєні способи вирішення ігрових (життєвих) проблем, дотримуючись передбаченим ігровою роллю правилам і нормам поведінки та відносин [17, с. 302]. На думку Д.Н. Узнадзе, гра є формою психогенної поведінки, тобто внутрішньо властивою, іманентною особистості [58, с. 214].

Гру як простір «внутрішньої соціалізації» дитини і засіб засвоєння соціальних установок уявляв собі Л.С. Виготський [8, с. 252].

Досить цікаво це поняття охарактеризував А.Н. Леонт'єв, а саме як свободу особистості в уяві, «ілюзорну реалізацію нездійснених інтересів» [29, с. 23].

На наш погляд, найбільш повне визначення представлено у В.С. Кукушина. Він вважає, що гра — це діяльність у ситуації, яка має на меті відтворення та засвоєння соціального досвіду, в якій може формуватися та вдосконалюватися автономна поведінка. Значення ігрової технології неможливо вичерпати й оцінити розважально-рекреативними можливостями. У тому й полягає її феномен, що будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости у навчання, творчість, терапію, в модель типу людських відносин і проявів у праці, вихованні [24, с. 341].

У сучасних школах, що спираються на інтенсивний та інтенсивний навчальний процес, ігрова технологія використовується в таких ситуаціях: як самостійна технологія засвоєння понять, тем і навіть предметних частин, як елемент великомасштабної технології (іноді дуже важливий); як навчальна програма або її фрагментовані прийоми (вступ, пояснення, закріплення, практика, контроль); прийоми, що використовуються як позакласна робота. Поняття «ігрова технологія» включає значну кількість технологій організації навчального процесу у вигляді різноманітних навчальних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має суттєву ознаку – чітко поставлену мету навчання і відповідним їй педагогічним результатом, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. Ігрова форма занять створюється на заняттях за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які виступають як засіб спонукання,

стимулювання до навчальної діяльності. Діяльність дітей повинна бути побудована на творчому використанні гри та ігрових дій в навчально-виховному процесі, що найбільш задовольняє вікові потреби даної категорії дітей [44, с. 62].

Отже гра, природний культурний елемент, детермінований історією, є особистою довільною діяльністю. Гра відтворює та збагачує соціальний досвід попередніх поколінь, завдяки добровільному прийняттю суті гри, віртуальному моделюванню ігрового простору, умов для власного виживання у світі вони оволоділи нормами та правилами. людського життя. Іншими словами, ігри – це спосіб для людей розвивати світ і свої стосунки, спосіб самоствердження, включаючи довільне конструювання реальності в умовних планах. Як метод, метод і технологію навчання в навчальному процесі широко використовуються різноманітні ігри.

1.2. Розвивальні ігрові технології як засіб активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку

Проблеми і завдання розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку були актуальні завжди. У всі часи розвитку мовлення дітей приділялася велика увага. Значення мови у становленні особистості дитини настільки велике, що завдання по її формуванню займають особливе місце у вихованні.

У дошкільному віці дитина повинна оволодіти таким словником, який дозволить їй спілкуватися з однолітками і дорослими, успішно навчатися надалі, розуміти літературу, телевізійні і радіопередачі, тому дошкільна педагогіка розглядає розвиток словника у дітей як одне з важливих завдань розвитку мовлення.

Залежно від виду мовленнєвого порушення дитяча ігрова діяльність має свої особливості. У дошкільників із загальним недорозвитком мовлення це:

- невміння гратися;
- неадекватні дії з предметами;
- примітивні та одноманітні дії з предметами;

- невміння використовувати предмети-замінники і діяти з уявними предметами [51].

За таких умов формування ігрової діяльності має здійснюватися поетапно. На індивідуальних іграх-заняттях дитина виконує дії з іграшкою, спочатку наслідуючи дорослого, потім з мовленнєвим супроводом, а згодом у сюжетно-відображальній грі з обов'язковим використанням мовлення. Від дій поряд (дитина — педагог) дошкільник поступово переходить до спільних ігрових дій у складі мікрогрупи (дитина — однолітки). У логопедичній роботі широко застосовуються різні види ігор, серед яких дві основні групи — ігри з правилами та творчі. Тривалість різних видів ігор і частота їх проведення залежать насамперед від індивідуальних психофізичних особливостей дошкільників, форми та ступеня вираженості мовленнєвого порушення. Їх можна організовувати як окрему форму роботи, в рамках занять, прогулянок або як самостійну діяльність дітей. Ігрова діяльність має бути обов'язковою складовою всього освітнього процесу протягом дня.

Для розвитку словникового запасу важливе постійне спілкування дорослих з дитиною. Обсяг і якість (точність, образність) словника дошкільника залежать від того, наскільки повноцінним є його спілкування. Важливо розмовляти з дошкільняком, задавати питання, створювати ситуації, в яких розкриються можливі недоліки розуміння і вживання слів дитиною [30, с. 214].

У сучасній методиці словникова робота розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, яка забезпечує ефективне освоєння словникового складу рідної мови. Багатство словника є ознакою високого розвитку мовлення дитини. Збагачення словникового запасу є необхідною умовою для розвитку комунікативних умінь дітей.

В силу наочно-дієвого і наочно-образного характеру мислення дитина опановує, перш за все, назви наочно представлених або доступних для її діяльності груп предметів, явищ, якостей, властивостей, відносин, які відображені в словнику дітей досить широко. Іншою особливістю є поступове

оволодіння значенням, смисловим змістом слова. У міру того як дошкільник освоює навколишню дійсність – предмети, явища (особливо, властивості, якості), він починає їх узагальнювати за тими чи іншими ознаками. Часто узагальнення робляться за несуттєвими ознаками, але емоційно значущим для дитини. І лише поступово, у міру розвитку мислення, вони опановують об'єктивним понятійним змістом слова. Таким чином, значення слова протягом дошкільного дитинства змінюється в міру розвитку пізнавальних можливостей дитини [60, с. 348].

Формування у дітей граматично правильної, лексично багаті і фонетично чистої мови – одне з найважливіших завдань в загальній системі навчання дитини. Правильна мова є одним з показників готовності дитини до навчання в школі, запорукою успішного засвоєння грамоти і читання. Тому вихованню правильного мовлення в дошкільному віці варто приділяти особливу увагу. Роботу по формуванню правильної мови необхідно починати вже в середньому дошкільному віці (4-5 років). В даний час в дошкільній освіті для розвитку мовлення дітей широко застосовуються ігрові технології. Такий вибір не випадковий, оскільки гра є провідним видом діяльності дошкільнят. Ігрова мотивація, як відомо, домінує над навчальною, але, що особливо важливо, на її базі формується готовність до навчання в школі [23, с. 218].

Психолого-педагогічні дослідження довели позитивну роль гри у розвитку і навчанні дітей. В роботі з розвитку мовлення дошкільнят використання ігрових технологій оптимізує корекційний вплив, робить процес навчання більш цікавим для дітей, а, отже, і більш ефективним.

Гра – вид діяльності в ситуаціях, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоврядування поведінкою. Ігрова діяльність виконує наступні функції:

- розважальну (надихає, розбуджує інтерес);
- функцію самореалізації в грі;
- ігро-терапевтичну (подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності);

- комунікативну (освоєння діалектики спілкування);
- діагностичну (виявлення відхилень від нормальної поведінки, самопізнання в процесі гри);
- корекційну (внесення позитивних змін в структуру особистісних показників);
- функцію міжнаціональної комунікації (засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей);
- соціалізуючу (включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм людського співжиття) [46, с. 125].

В даний час продовжує залишатися актуальною, соціально і педагогічно значущою проблема активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку. Зниження пізнавальної діяльності у таких дітей проявляється в обмеженні запасу знань про навколишній світ і практичних навичок, що відповідають віку і необхідних для подальшого навчання в школі.

У дітей старшого дошкільного віку можна спостерігати як не грубі недорозвинення мови, яке проявляється в порушенні звуковимови, бідності і недостатній диференційованості словника, труднощі засвоєння логіко-граматичних конструкцій, так і важкі порушення мови [39, с. 263].

Завданнями логопедичного навчання дітей старшого дошкільного віку є:

- вдосконалення лексичних та граматичних засобів мови;
- розвиток і вдосконалення артикуляторної моторики (статичної, динамічної організації рухів, перемикання рухів, обсягу, тону, темпу, точності, координації);
- формування вимовних умінь і навичок: корекція порушень ізольованих звуків; автоматизація звуків у складах, словах, словосполученнях, реченнях, диференціація звуків, корекція порушень звуко-складової структури;
- розвиток ритму;
- розвиток навичок зв'язного мовлення [35, с. 225].

При поповненні словникового запасу дітей старшого дошкільного віку особливе значення мають мовна практика, пізнавальна і мовна активність. Для

поповнення та активізації словникового запасу ефективно використовувати словесні ігри, оскільки в них коригуються одночасно як мовна, так і пізнавальна діяльність. У зв'язку з цим застосовуються такі прийоми, як: опис предметів, їх зображень, опис по пам'яті, розповіді за поданнями, а також відгадування і придумування загадок.

Необхідною умовою розширення словникового запасу є розвиток здатності до словотворення, тобто утворення похідних слів від кореневих. З цими цілями дітям пропонуються завдання:

1. На визначення дійових осіб (*Як називають людину, яка чистить чоботи?*);
2. На аналогії (*У кішки – кошеня, у лисиці – ...*);
3. На утворення споріднених слів (*сад – садовий – садити*) та ін.

У роботі зі збагачення словникового запасу дітей особливої уваги потребує предикативний словник, прикметники. Процес оволодіння прикметниками починається зі слів, що позначають колір, форму, величину, властивості матеріалів. Особлива увага приділяється розвитку просторових уявлень і введенню в активний словник слів, що позначають різні варіанти розташування предметів в просторі.

Одночасно триває робота по систематизації номінативного словника, особливо з освоєння родових понять. Останнє сприяє розвитку операцій узагальнення, аналітико-синтетичної діяльності дітей.

Розвиток зв'язного мовлення також проходить з особливостями, що спостерігається в побудові висловлювань. Значне місце в роботі над розвитком зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку займають завдання з метою навчання дитини відрізняти закінчену думку від безладного набору слів, знаходити зв'язки між реченнями. У роботі над зв'язним мовленням рекомендуються такі прийоми:

- переказ за готовим зразком;
- складання оповідань за опорними словами, що ілюструються картинкою;

- складання оповідання за серією картинок;
- складання оповідання за серією сюжетних картинок, які пропонуються у порушеній послідовності [41, с. 182].

Варто зазначити, що організація логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку повинна здійснюватися з урахуванням таких факторів:

1. Взаємозв'язок роботи з корекції мовлення з розвитком пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, мислення).

2. Взаємозв'язок логопедичної роботи з програмою з підготовки до навчання грамоті, ознайомлення з навколишнім світом і розвитку мовлення, ритміки, музики. Робота з корекції мовлення у дошкільників проводиться в тісному взаємозв'язку логопеда, вихователя, батьків та інших фахівців.

3. Системний підхід до формування мови: логопедична робота на будь-якому етапі проводиться над мовною системою в цілому (фонетико-фонематичною, лексичною і граматичною).

4. Використання наочності з метою активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності, стимулювання розумових операцій, підвищення інтересу до занять.

5. Включення в кожне заняття ігрових вправ (з метою підвищення емоційної і розумової активності дітей).

6. Максимальне використання при корекції дефектів мовлення у дошкільників різних аналізаторів (слухового, зорового, мовленнєво-рухового, кінестетичного); врахування особливостей міжаналізаторних зв'язків, властивих дітям; врахування особливостей психомоторики дітей [12, с. 163].

Ігрові технології – ефективний засіб накопичення словника і розвитку мовлення в цілому в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Працюючи з дітьми та стикаючись з проблемами в їх навчанні, доводиться шукати допоміжні засоби, що полегшують, систематизують і спрямовують процес засвоєння дітьми знань. Тому поряд із загальноприйнятими методами і прийомами цілком обґрунтовано використання оригінальних, творчих технологій, ефективність яких очевидна. Однією з таких

є використання ігрових технологій як засобу активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку.

Поняття «ігрові технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Актуальність використання гри як засобу активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку обумовлено тим, що гра, будучи улюбленим дітьми заняттям, дозволяє швидше і міцніше сформувати особистісні якості, мову, моторику, інтелект. Ігрові прийоми збуджують у дитини інтерес до діяльності, збагачують мотиви мови, створюють позитивний емоційний фон процесу навчання і тим самим підвищують мовленнєву активність дітей і результативність занять. Ігрові прийоми відповідають віковим особливостям дітей і тому займають важливе місце в розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку [40, с. 214].

Значення ігрових технологій в роботі з дітьми старшого дошкільного віку велике.

По-перше, у дітей формується інтерес до процесу навчання, підвищується мотиваційна спрямованість, розширюється словниковий запас і розвивається зв'язне мовлення.

По-друге, у дошкільнят підвищується рівень самоконтролю за своєю мовою, прагнення її поліпшити, долається сором'язливість, боязкість.

По-третє, ігрові технології впливають на розвиток всіх пізнавальних процесів, оскільки вони володіють потужними розвиваючими характеристиками [62, с. 346].

Роботу з розвитку мовлення з використанням ігрових технологій доцільно проводити:

- в процесі безпосередньо освітньої діяльності з дітьми, враховуючи принцип інтеграції та тематичної побудови освітнього процесу;
- у спільній діяльності вихователя з дитиною, що здійснюється в ході режимних моментів;
- в самостійній діяльності дітей (успішність залежить від створення

умов, предметно-розвиваючого мовного середовища, відповідної даної теми планування);

– в сім'ї (взаємодія дітей і їх батьків).

Гра являє собою особливу діяльність, яка розквітає в дитячі роки і супроводжує людину протягом усього його життя. Не дивно, що проблема гри привертала і привертає до себе увагу дослідників, причому не тільки психологів і педагогів, а й філософів, соціологів, етнографів, біологів [34, с. 269].

Вільна рольова гра – найпривабливіша діяльність для дітей. Це пояснюється тим, що в грі дитина відчуває внутрішнє відчуття свободи, підвладність речей, дій, відносин – всього того, що в практичній продуктивній діяльності дається важко. Це стан внутрішньої свободи, пов'язаний зі специфікою сюжетно-рольової гри – дією в уявній, умовній ситуації. Сюжетно-рольова гра не вимагає від дитини реального, відчутного продукту. Гра, як і будь-яка інша діяльність, виникає не спонтанно, а передається людьми, які вже володіють нею – «гравцями, які вміють грати».

Театралізовані і сюжетно-рольові ігри – один з найефективніших способів активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку, в якому найбільш яскраво проявляється принцип навчання – вчити граючи. В ході таких ігор діти вчаться домовлятися про розподіл ролей, запам'ятовують та відтворюють тексти інсценівок, збагачуючи при цьому пасивний і активний словник. В процесі сюжетно-рольової гри діти дуже люблять перевтілюватися в продавців, лікарів, листонош тощо. В ході такої ігрової діяльності у дітей розвивається діалогічне і монологічне мовлення [2, с. 84].

Перший принцип організації сюжетно-рольової гри: для того, щоб діти опанували ігрові дії, вихователь повинен грати разом з ними. Надзвичайно важливим моментом, який багато в чому визначає успішність «втягування» дітей в гру, є сам характер поведінки дорослого. Справа в тому, що педагог, спілкуючись з дітьми на заняттях, займає позицію вчителя, тобто вимагає, задає, оцінює і навіть карає. Звичайно, така позиція необхідна для реалізації виховного процесу. Однак у спільній грі з дітьми необхідно змінити таку

позицію на позицію «граючого партнера», з яким дитина відчувала б себе вільною і рівною в можливості включення в гру і виходу з неї, відчувала б себе поза оцінками: «добре-погано». Спільна гра дорослого з дітьми тільки тоді буде справжньою грою, якщо дитина відчує не моральну перевагу педагога, якому треба підкорятися, а лише перевагу «вміє цікаво грати» від педагога-партнера. Така позиція дорослого – гарантія виникнення у дитини спонукання до сюжетно-рольової гри взагалі і виникнення у неї інтересу до будь-якої тематики [42, с. 176].

Однак вихователь не може відтворити у своїй діяльності природний механізм передачі ігрових умінь, як це здійснюється в різновіковій групі. Для формування ігрових умінь Н. Михайленко пропонує використовувати інший шлях, більш економічний і прямо протилежний природному механізму передачі

– не чекати, коли у дітей відбудеться узагальнення конкретного, поступове накопичення ігрового досвіду, а будувати гру з ними таким чином, щоб на відповідному віковому етапі вони відразу опинялися перед необхідністю використовувати новий, більш складний спосіб побудови гри. Спочатку діти наче «відкривають» новий спосіб в «чистому» вигляді в спільній грі з дорослими, а потім переносять його в самостійну гру з різним конкретним змістом. Кожному віку властиво відтворювати різні боки дійсності одного і того ж сюжету. Діти грають в подібні ігри в будь-якому віці, але вони грають в них по-різному [36, с. 85].

На сучасному етапі одним з актуальних питань педагогіки є пошук нових форм та методів навчання і виховання дітей. З підвищенням уваги до розвитку особистості дитини пов'язується можливість поновлення і якісного поліпшення її мовного розвитку.

Технологія ігрового навчання – спосіб організації діяльності дітей в процесі навчання предметного змісту. Призначення ігрової освітньої технології

– це не розвиток ігрової діяльності, а організація засвоєння дітьми предметного змісту, в тому числі і мовного. Дана технологія спирається на принцип активності дитини, характеризується високим рівнем мотивації і

визначається природною потребою дошкільника до гри. Ігрова технологія в навчанні покликана поєднувати елементи гри і навчання.

Зміст дитячих ігор коливається від ігор з діяльністю людини як основного змісту, до ігор, що відображають відносини між людьми, і, нарешті, до ігор з основним змістом дотримання правил соціальної поведінки та соціальних взаємин між людьми.

У розвитку змісту ігор виражається дедалі більш глибоке проникнення дитини в життя оточуючих її дорослих людей – через свій зміст і сюжет гра пов'язує дитину з широкими суспільними умовами, з життям суспільства. Неправильно було б думати, що розвиток рольової гри в дошкільному віці може відбуватися стихійно, що дитина самотійно, без будь-якого керівництва з боку дорослих, може відкрити суспільні відносини людей, суспільний сенс їх діяльності [52, с. 316].

Оскільки на всіх щаблях розвитку рольової гри основним її змістом (прихованим за ігровими діями) є відносини між людьми, то можливість їх відтворення тісно пов'язана з характером колективних відносин між граючими дітьми.

Таким чином, центральним моментом будь-якої гри є відтворення діяльності дорослих людей, їхніх стосунків. У цьому входженні в людські відносини і в їх освоєнні полягає суть гри. Саме це визначає той великий вплив, який чинить рольова гра на розвиток всієї особистості дитини дошкільного віку, на розвиток усіх сторін її психічного життя.

Варто зазначити, що чиста і правильна мова дитини є однією з найважливіших умов її всебічного розвитку. Чим багатший словниковий запас дошкільника, тим легше йому висловити свої думки, встановити змістовні і повноцінні відносини з однолітками і дорослими та тим активніше здійснюється його психічний розвиток.

Мовний розвиток як і раніше залишається найбільш актуальним в дошкільному віці. Основна мета мовленнєвого розвитку – це розвиток вільного спілкування з дорослими і дітьми, оволодіння конструктивними способами і

засобами взаємодії з оточуючими [33, с. 316].

Як навчити дитину успішно чогось, щоб у неї не виникло труднощів в засвоєнні нового матеріалу? Цю проблему цілком можуть вирішити ігрові технології. У грі дитина природним чином навчається, вирішуючи корекційні, освітні та виховні завдання. Цьому сприяє і позитивний емоційний фон гри.

Діти старшого дошкільного віку зазнають великих труднощів у формуванні зв'язного мовлення, у них знижена мовна активність, що тягне за собою низьку комунікативну спрямованість їхнього мовлення. Завдання педагогів – навчити дітей докладно і послідовно викладати свої думки, розповідати про події з навколишнього життя. Чим активніше працює мозок дитини, тим краще розвиваються його структури, а значить, швидше відновлюються порушені мовні і психічні функції. Інтелект дитини зростає пропорційно одержуваній інформації [25].

Головною особливістю організації освітньої діяльності в дошкільному навчальному закладі на сучасному етапі є це відхід від навчальної діяльності (занять), підвищення статусу гри, як основного виду діяльності дітей дошкільного віку. При організації та проведенні занять з розвитку мовлення педагог виступає, перш за все, як організатор спільної діяльності з дітьми через інтеграцію освітніх областей, включаючи ефективні форми роботи з дітьми.

В даний час також змінилися вимоги до проведення занять, освітня діяльність повинна бути розвиваючою, стати для дітей цікавою, такою, що передбачає їх активність. Вона включає в себе також ділову взаємодію і спілкування, накопичення дітьми певної інформації про навколишній світ, формування певних знань, умінь і навичок [15, с. 425].

Ігрові технології представляють широкі можливості для творчої діяльності дітей, інтелектуального розвитку, формування пізнавального інтересу і творчого мислення. Розвиток мови у формі ігрової діяльності дає великий результат: спостерігається бажання абсолютно всіх дітей брати участь в цьому процесі, який активізує розумову діяльність, збагачує словниковий запас дітей, розвиває вміння виділяти головне, конкретизувати інформацію, зіставляти

предмети, ознаки та явища, систематизувати накопичені знання.

Варто зазначити, що найбільш комфортне навчання дітей – це навчання в грі. Гра заспокоює, лікує, а в даному випадку, стимулює мову дітей. У навчальній грі з задоволенням беруть участь всі, навіть боязкі діти. Вони будують діалоги, складають розповіді-описи, розповіді з особистого досвіду, підбирають слова-дії, слова-ознаки. Навіть найбільш мовчазна і сором'язлива дитина в ігровій ситуації розповідає свою. Одним з основних показників рівня розвитку розумових здібностей дитини можна вважати багатство її мови. Для дитини добре сформоване зв'язне мовлення – це успіх в навчанні. Тому дорослим важливо підтримати і забезпечити розвиток розумових й мовних здібностей дошкільнят.

Гра – вільна діяльність, а її розвиваючий ефект стає максимальним, коли вона є самостійною дитячою діяльністю. Виходить, що природа дитячої гри вступає в протиріччя зі сформованим підходом – керівника гри. Вирішити це протиріччя допомагає перехід від стратегії педагогічного керівництва грою до стратегії педагогічного супроводу [22, с. 125].

Педагогічний супровід ігрової діяльності дітей здійснюється за такими напрямками:

- створення предметно-просторового середовища для розвитку ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку;
- створення ігрових і проблемних ситуацій для розвитку особистісних якостей дітей старшого дошкільного віку [4, с. 123].

Основною умовою успішного психолого-педагогічного супроводу є висока компетентність педагогів у даному питанні.

Під професійною компетентністю розуміється сукупність професійних і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Розвиток професійної компетентності – це розвиток творчої індивідуальності, сприйнятливості до педагогічних інновацій, здатності адаптуватися до зміни в педагогічному середовищі і приймати рішення в кожній конкретній ситуації при організації педагогічного процесу в ЗДО. Іншими словами, компетенції –

це цілі, а компетентності – це результати. І досягнення мети завжди сприяє розвитку. Так і в педагогіці, оновлюючи свої компетенції, педагог розвивається, зростає його професійна компетентність. Від того, наскільки грамотно буде вибудовано освітній процес в дошкільному закладі, залежить якісний рівень виховання і розвитку дошкільника [44, с. 92].

Провідна ідея психолого-педагогічного супроводу ігор дітей – допомогти дитині опанувати умовність ігрових дій. Це визначає завдання роботи, спрямовані на освоєння дітьми гри як особливого виду діяльності, який передбачає вміння:

- включати в гру дії з іграшками та іншими предметами і дії без предметів;
- «образотворчі» (наприклад, «з'їсти» неіснуючу цукерку);
- замінювати в грі добре відомі предметні дії діями з предметами-заступниками, а потім словом;
- передавати дії, характерні для персонажа («мама», «лікар» та ін.), і взаємини персонажів («мама» ласкаво розмовляє з «донечкою»);
- «одушевляти» іграшку, приписувати їй бажання, емоційні стани;
- словесно пояснювати ігрові дії, предмети-заступники і уявні предмети («Я годую», «Це у мене ложка»);
- в першому півріччі приймати від педагога словесно позначений задум гри («Ми зараз поїдемо на дачу»); до кінця року позначати найпростіший задум самостійно;
- в першому півріччі за допомогою вихователя, до кінця року самостійно вступати в короткий діалог з іграшкою;
- самостійно розгортати смислові ланцюжки з 2-3 ігрових дій, продовжувати за змістом дію, розпочату партнером-дорослим;
- вступати у взаємодію з однолітком на основі обміну предметними діями [55, с. 214].

У процесі освіти особистості гра зможе стимулювати:

- усвідомлення власного росту, просування в пізнанні світу;
- радість оволодіння більш досконалішими способами діяльності;

- задоволення від процесу пізнавальної діяльності;
- почуття власної гідності;
- гордість за успіх товариша.

До ігрових педагогічних технологій педагоги починають звертатися в період виховання і навчання дошкільнят. Програма ігрової діяльності дошкільника будується з набору розвиваючих ігор, які при всьому своєму різноманітті виходять із загальної ідеї зв'язку будівельно-трудових і технічних ігор з інтелектом дитини і мають характерні особливості [14, с. 211].

До провідних принципів психолого-педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку належать:

1. Психофізіологічне обґрунтування: дитина опановує рольову гру, знайомиться з людськими відносинами, починає розрізняти внутрішню і зовнішню сторони явищ. У дитини активно формується уява і символічна функція свідомості, які дозволяють їй переносити властивості одних речей на інші, виникає орієнтація у власних почуттях і формуються навички їх культурного вираження – все це дозволяє дитині включатися в колективну діяльність та спілкування.

2. Педагогічний принцип: вдалося об'єднати один з основних принципів навчання «від простого до складного» з дуже важливим принципом творчої діяльності «самостійно за здібностями».

3. Вирішення педагогічних завдань. В розвиваючих іграх досягаються такі педагогічні завдання:

- розвиток творчих здібностей дитини з самого раннього віку;
- ігрові завдання-сходінки впливають на випереджальний розвиток здібностей дитини (за Л.С. Виготським, задіяна зона найближчого розвитку) [9, с. 216];
- заняття дитини супроводжує атмосфера вільної радісної творчості;
- заняття дитини супроводжуються ситуацією успіху.

Ігровий процес повинен протікати природно, у дітей не повинно виникати відчуття, що їх «навчають». Особливість педагогічного супроводу ігровою

діяльністю дітей полягає в тому, що, взаємодіючи з дітьми, педагог змінює свою позицію в залежності від ступеня прояву самостійності і творчості, активно співпрацює з ними. Супроводжуюча взаємодія допомагає дитині актуалізувати ігровий досвід як результат спільної гри з вихователем, застосовувати його в різних ситуаціях, що виникають за межами спеціально організованої педагогом ігрової діяльності.

Педагогічний супровід ігровою діяльністю передбачає:

- регулярну діагностику ігрової діяльності та облік її результатів при взаємодії з дітьми в грі;
- наявність ігрової позиції, що поєднує прямі і непрямі методи взаємодії;
- відбір змісту ігор на основі інтересів сучасних дошкільнят;
- орієнтацію педагога на індивідуальні творчі прояви дітей в грі, їх подальший розвиток;
- створення сучасного предметно-ігрового середовища;
- необхідність педагогу розвитку в собі вміння бути гравцем, тобто мати свою ігрову позицію [32, с. 181].

Ігрова позиція вихователя включає в себе яскраво виражений інтерес педагога до ігор дітей, здатність бачити реальну ситуацію з боку і виокремлювати в ній ігрові можливості, встановлювати довірчі відносини з оточуючими, вміння відчувати ігрові стани інших людей, креативність як здатність знаходити нестандартні шляхи досягнення мети.

Сучасний підхід до організації творчих ігор дошкільнят вимагає гнучкої тактики керівництва, де позиція педагога постійно змінюється:

- педагог – партнер, носій ігрових умінь і умінь організованого спілкування в грі;
- педагог – координатор ігрових задумів та спілкування дітей;
- педагог – спостерігач за іграми дітей і консультант в разі виникнення утруднень [43, с. 126].

У процесі психолого-педагогічного супроводу педагог може займатися плануванням гри спільно з дітьми. Це передбачає:

- підтримку спонтанної гри, збагачення та забезпечення ігрового часу і простору;
- підготовку спільно з вихователем атрибутів гри;
- взявши на себе роль, дорослий побічно управляє грою, виводячи дітей з конфліктної ситуації і попереджаючи їх, ненав'язливо використовує свої знання для підтримки позитивного ставлення до гри.

Провідна діяльність дітей дошкільного віку – предметна, 2/3 ігрового простору має бути насичений дидактичною іграшкою. В групах для дітей педагог розкладає іграшки, але не створює ситуативні ігрові сценки, а допомагає малюкові виконати ігрові дії, розгорнути ігрову ситуацію, наприклад, посадити ведмедика в коляску і покатати його або помити ляльці волосся [7, с. 32].

Оскільки ігрове поле розширюється, тут необхідно передбачити:

- місце для ігор з дидактичними іграшками;
- місце для ігор з двигунами, будівельним матеріалом (частіше для ігор хлопчиків); 2/3 ігрового простору для ігор з ляльками і сюжетними іграшками (частіше для ігор дівчаток).

Отже, вміло організоване ігрове середовище практично знімає конфліктність у спілкуванні дошкільнят один з одним, синдром тривожності за відсутності близького дорослого. Діти спокійно входять в групу однолітків, проявляють один до одного почуття симпатії. У них виникає інтерес до дитячого садка, бажання бути в дитячому співтоваристві.

Активна позиція дитини і радість освоєння є показниками правильного напрямку в роботі дорослих. Бажано, щоб ігрове середовище для дитини було досить інформативним на кожній стадії дитинства, а діяльність педагога по збагаченню ігрового середовища проходила в присутності дітей, коментувалась дорослим, який привертав би їх до посильної участі.

Варто зазначити також, що ігрове предметне середовище не повинне бути самоціллю, створюватися виключно «для краси», без обліку дитячої діяльності. Це відкрита, жива система, що постійно змінюється в процесі росту дітей та збагачує їх новизною. Іншими словами, навколишнє ігрове середовище дітей

дошкільного віку не тільки розвиває, але й розвивається, не тільки збагачує, а й збагачує [21 с. 414].

Разом з тим, очевидно, що ігрове предметне середовище, організоване найкращим чином, не може ефективно впливати на дитину без участі дорослого. Дорослий повинен «відкрити» його для дитини, «подарувати» його дитині в процесі розвиваючого спілкування. Значить, розвиваюче спілкування – це така взаємодія дорослого з дітьми, яка допомагає дитині пізнавати і систематизувати навколишній світ, оволодівати генетичними завданнями віку.

Основними умовами для успішного розвитку мови дітей старшого дошкільного віку є:

- розробка методичного та дидактичного матеріалу з метою формування у дітей старшого дошкільного віку умінь в оволодінні звуковою культурою мовлення, лексико-граматичних засобів мови і розвитку зв'язного мовлення;
- організація відповідного предметно-розвиваючого середовища;
- наступність у роботі логопеда і вихователя;
- підвищення компетентності батьків в області мовленнєвого розвитку дітей, які відвідують групу;
- підтримка інтересу дітей до особистості і діяльності однолітків, налагодження їх діалогічного спілкування в спільних іграх [29, с. 43].

При цьому завдання вихователя полягає в тому, щоб дитина не тільки опанувала усі компоненти мови, а й творчо освоїла норми і правила рідної мови, вміла гнучко застосовувати їх в конкретних ситуаціях, опанувала основні комунікативні здібності.

Гра містить в собі величезні потенційні можливості для розвитку дітей. К.Д. Ушинський радив включати елементи цікавості, ігрові моменти в серйозну навчальну працю для того, щоб процес пізнання був більш продуктивним [59, с. 282].

До числа безперечних переваг використання ігрових технологій в освітньому процесі можна віднести наступні ключові моменти:

- гра є для дитини яскравою, емоційною, образною діяльністю, в якій

вона відчуває себе вільно і впевнено, що якнайкраще готує її до засвоєння нових знань;

- гра практично зводить нанівець пасивність дитини;
- цікавий сюжет гри, використання дидактичного матеріалу, обладнання є додатковим стимулом для включення в гру;
- ігрове завдання мотивує дошкільника на досягнення позитивного результату навчання.

Підбір ігрових методів і прийомів, а також планування діяльності щодо мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку будується на основних дидактичних принципах:

1. Принцип цікавості – саме розважальна функція ігор створює атмосферу радості, комфортності.
2. Принцип новизни – використання іграшок, казкових персонажів стимулює дитину не тільки використовувати отримані знання, а й здобувати нові.
3. Принцип поступової ускладненості – допомагає дитині ненав'язливо удосконалювати мову.
4. Принцип індивідуалізації – облік індивідуальних особливостей кожної дитини здійснюється при включенні її в ігрову діяльність.
5. Принцип співробітництва – в іграх важлива атмосфера доброзичливості, емоційної розкृतості [18, с. 94].

З огляду на те, що мова – найважливіша функція, необхідна в життєкожній людини, завдяки якій ми спілкуємося, передаємо досвід, регулюємо діяльність і поведінку, педагоги намагаються створити такі умови, при яких у дітей з'явилася б потреба в спілкуванні не тільки з близькими їм людьми – дорослими, а й з однолітками. Для дошкільника оволодіння мовою – це дуже складний процес, якому потрібно допомогти протікати в правильному руслі і тут велику роль відіграють дорослі – ті люди, які оточують дитину. Оскільки гра тісно пов'язана з усіма сторонами навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти, в дошкільній практиці активно застосовуються ігрові

технології. Мета ігрової технології в освітньому процесі – не змінювати дитину і не переробляти її, не вчити її спеціальним навичкам, а дати можливість «прожити» в грі хвилюючі її ситуації при повній увазі і співпереживанні дорослому.

Використання ігрових технологій на всіх етапах педагогічного процесу вирішує проблеми зниження мовної активності дітей та її низької комунікативної спрямованості. Оскільки в грі діти природним чином вчаться складно, послідовно і логічно викладати свої думки, розвиваються всі компоненти мови.

Одним з ефективних засобів розвитку інтересу до освітнього процесу, поряд з іншими методами і прийомами, є дидактичні ігри та вправи. Дидактична гра для дітей – найбільш доступний вид діяльності і спосіб переробки отриманих знань. Дидактичні ігри стимулюють розумові процеси, а, отже, і мову дитини. Саме тому значне місце з розвитку мовлення дошкільнят повинне приділятися дидактичним іграм і вправам. Дидактичні ігри застосовуються в спільній з дітьми діяльності з метою закріплення і систематизації їх знань [48, с. 262].

У старшій групі робота з активізації мовленнєвого процесу починається з виправлення недоліків звуковимови. Вона складається з трьох основних етапів:

I. Підготовчі вправи. Вони спрямовані на розвиток у дитини правильного сприйняття звуку на слух, зміцнення апарату артикуляції, вироблення сильного повітряного струменя. У цей період проводяться:

1. Ігрові вправи на розвиток слухової уваги, які сприяють формуванню вмінню розрізняти немовні звуки («Скажи, що звучить», «Піжмурки з дзвіночком», «Зустрічай гостей» тощо).

2. Ігри на активізацію артикуляційної моторики, тобто артикуляційна гімнастика в ігровій формі («Смачне варення», «Маятник», «Хто вміє посміхатися?», «Хто краще зробить дудочку?»).

3. Ігри на розвиток фізіологічного дихання і голосу, які сприяють виробленню сильного повітряного струменя («Чий метелик далі полетить?»),

«Дізнайся, хто сховався?», «Здуй листочки», «Кульбаба», ігри з вертушками) [47, с. 248].

II. Постановка звуку. Постановкою звуку займається вчитель-логопед. Під час корекційної діяльності за його завданням проводяться ігри та вправи для уточнення проголошення ізольованого звуку або викликання його методом наслідування. Увага дітей фіксується на положенні органів апарату артикуляції при проголошенні цього звуку і його звучанні. У цей період так само ведеться робота по вихованню фонематичного слуху, розвитку мовленнєвого дихання, вмінню узгоджувати гучність голосу.

На цьому етапі використовуються:

1. Ігри на розвиток фонематичного слуху і правильного проголошення ізольованого звуку («Вгадай хто дзижчить», «Хто як кричить» і т.п.) На прогулянці в другій половині дня здійснюються ігри з усіма дітьми на розвиток слухового впливу («Вгадай, чий голосок», «Вгадай, хто це?», «Вловлює шепіт» і т.п.)

2. Ігри на розвиток мовленнєвого дихання і голосу («Завірюха» – [y], «Ехо» – [a] [i] [o] [y], «Дме вітер» – [v]), включаються вправи з дихальної гімнастики («Насос» – [с], «Лижник» – [м], «Регулювальник» – [р], «Погріємо руки» – [х] і т.п. (діти вимовляють звуки довго на плавному видиху).

III. Закріплення звуку в складах, словах і введення їх в мову. При закріпленні звуків потрібно дотримуватися певної послідовності. Спочатку звук закріплюється в складах, потім в словах і нарешті – у фразовій мові.

1. Автоматизація звуку відпрацьовується в складах різної структури: прямих (са-са-са, со-со-зі), зворотних (аш, ош), зі збігом приголосних (тра, пра, гра) [47, с. 259].

2. При формуванні правильного вимовляння звуку в словах використовується різний ігровий матеріал: в основному дидактичні ігри, що сприяють чіткому і правильному вживанню звуків в словах. Спочатку даються ті слова, в яких відпрацьовується звук в ударному складі. Діти вчаться вимовляти його більш чітко, тобто виробляють вміння виділяти звук голосом, а

в подальшому не тільки виділяти, але і визначати його місце в слові.

Для закріплення звуку в словах використовуються картинки, в назвах яких він знаходиться в різних позиціях. Перш за все звук відпрацьовується на початку слова, потім в кінці, а далі в середині. Використовуються дидактичні ігри («Що з'явилося?», «Підбери за формою», «Хто більше?», «Хто уважніше?», «Що кому?» тощо), які розвивають у дітей уміння правильно вимовляти конкретний звук в словах. Паралельно також ведеться робота з розвитку фонематичного слуху в іграх («Злови звук», «Хто уважніше?», «Хто в будиночку живе?» тощо).

3. При формуванні правильної вимови звуків у фразовій мові використовується спеціально підібраний матеріал: словесні ігри, загадки, потішки, вірші, оповідання, казки, приказки. Фрази вимовляються пошепки, відпрацьовується чітка артикуляція. При закріпленні звуків мови необхідно стежити за правильним вживанням звуків на перерахованому матеріалі. Формування правильної вимови звуків в самостійній мові поєднується з розвитком фонематичного слуху і мовленнєвого дихання, з виробленням вміння користуватися помірним темпом та інтонаційною виразністю мови.

При закріпленні звуків мови проводяться дидактичні ігри та вправи («Скажи що-небудь про зображення», «Що змінилося?»), а також ігри з текстом («Гуси-гуси» – [г], «Бджоли» – [ж]) з метою автоматизації даних звуків в тексті. Паралельно ведеться робота зі складання оповідань за картинкою і за серією картинок з метою формування правильної вимови звуків у мові [47, с. 260].

Подальша робота по формуванню умінь оволодіння звуковою культурою мовлення дітей старшого дошкільного віку пов'язана з роботою по диференціації звуків. Розрізнення звуків проводиться одночасно, як за акустичними, так і за артикуляційними їм властивостями. Проводиться робота по розрізненню знову викликаного звуку і звуку близького за артикуляцією або звучанням на матеріалі ігор з формування правильної звуковимови («Мишоловка» – диференціація звуків з-ш, «Бджоли і комарі» – ж-з і т.п.).

Проводиться диференціація не лише ізольованих звуків, але й звуків в словах і в фразовій мові, що забезпечує можливість одночасної роботи з удосконалення у дітей мовного дихання, дикції, інтонаційної виразності, тобто усіх сторін звукової мови на матеріалі ігор, віршів, загадок, прислів'їв.

Освоюючи інтонаційні засоби виразності, діти вчаться регулювати висоту і силу голосу, темп мови, дотримуватися паузи і смислових наголосів. З метою навчання організовуються перекази художнього тексту (короткі), читання напам'ять (в групі, в залі), ігри-драматизації, пальчиковий театр, ігри-інсценівки, ігри-подорожі, ігри-етюди.

Використання ігрових технологій у формуванні правильної вимови звуків оптимізує корекційний вплив, робить процес навчання більш привабливим для дітей і, отже, більш результативним. Успішне здійснення корекційно-розвиваючої діяльності неможливо без формування умінь в оволодінні граматичної будови мови.

Основною формою навчання дітей граматичним засобам і способам є корекційно-розвиваюча освітня діяльність логопеда – з формування лексико-граматичних засобів мови і розвитку зв'язного мовлення. Організовується освітня діяльність з мовного розвитку, ознайомлення з художньою літературою, з навколишнього світу (оскільки граматику мови дитина опановує насамперед в спілкуванні, в процесі навчання зв'язного мовлення, під час збагачення і активізації словника), яка пов'язана єдиною лексичною темою. Разом з тим своєчасне і правильне формування граматичних навичок і вмінь у дітей забезпечується при правильному поєднанні різних форм роботи з дітьми, в яких дитина вправляється говорити правильно. Робота по формуванню граматичного ладу спрямована на збагачення мовлення дітей морфологічними і синтаксичними формами [22, с. 186].

Для успішного освоєння дітьми морфологічних засобів у них виховується увага до звукової сторони слова, до звучання граматичної форми. Для цього підбирається спеціальний мовний матеріал, який дозволяє дитині практичним шляхом встановити правило звукового оформлення тієї чи іншої граматичної

форми. Цим вимогам відповідають дидактичні вправи та ігри, ігрові ситуації на практичне засвоєння прийомів словотворення і словозміни, узгодження, як наприклад:

1. «Назви ласкаво», «Ніжні імена», «Хованки», «У кого хто». За завданням педагога діти утворюють зменшувально-пестливі назви предметів: стілець – стільчик, Микола – Миколка, цукерка – цукерочка.

2. «Нове слово» на завершеність і не завершеність дії. Діти називають дії з приставками: *в-, ви-, у-* (*стрибає – вистрибнув*).

3. «Мама в магазині», «Скажи, як правильно називається посуд» – вправляються з назвами різних частин мови: іменників (*хліб – хлібниця*); прикметників (*вухатий – безвухий*).

4. «Для чого що потрібно електроніку» (вслухається, як звучать деякі слова: *кавник (для варіння кави), холодильник (утворює холод), м'ясорубка (рубляє, подрібнює м'ясо)*).

5. «Назви правильно», «Пригостити Карлсона», «Що з чого» (вправляються у відносних прикметниках: *суп з м'яса – м'ясний, салат з овочів – овочевий, варення з малини – малинове*) [22, с. 187].

6. «Чий? Чия? Чий?» (вправляються у присвійних прикметниках: *вовк – вовча (голова), ведмідь – ведмежі (лапи), півень – півнячий (хвіст)*).

7. «Будь уважним», «Скажи зі словом «ще» (вправляються у вживанні порівняльного ступеня прикметників: *солодкий – солодший, хитрий – хитріший, чистий – чистіший*).

– Дидактична гра «Мій, моя, мої», «Я знаю цікаві слова» – *моє, мій, моя, твої, наші* (вправляються у вживанні присвійних займенників *мій, моя, мої, моє: моя лялька – мій ведмедик – мої фарби*). *Це моє – плаття, пальто, це моя куртка, майка; це мій – піджак, фартух; це мої – колготки, рукавиці* (в дидактичній грі «Назви своє»).

8. Дидактична гра з м'ячем «Назви професію» (вправляються в утворенні іменників від дієслів: *вчить – учитель; будує – будівельник*).

9. Дидактичні вправи: «Що з чим?», «Хто чим харчується?», «Хто чим

захищається?», «Що або кого бачу?», «Що або кого покажу?», «Кого годує дівчинка?», «Кому що належить?» (діти освоюють деякі форми словозміни, вчаться вживати іменники в родовому, знахідному, орудному, давальному відмінках в однині і множині).

10. Під постійним контролем знаходяться невідмінювані іменники та іменники середнього роду. Діти вправляються в уявній ситуації «Діти п'ють каву». Діти складають речення за картинками: *«На вішалці висить пальто. Дівчинка одягає пальто»* (дидактична гра «Що це?»). Діти додають слово «пальто» в дидактичній грі «Синє пальто» (*У дівчинки було коричневе Вона мріяла про синє Мама пішла з донькою по синє ... Вони підійшли до синього ... Дівчинка зраділа синьому*) [22, с. 188].

11. Дидактична вправа «Склади речення» (діти вправляються у вживанні прийменників *під, за, над, на, в, між*).

12. З метою формування вміння дітей узгоджувати прикметники з іменниками в роді, числі, відмінку проводиться дидактична вправа «Підбери слівце», дидактична гра «Картинки» (*червоне – яблуко, пальто; червоний – шарф, прапор, помідор, червона – сорочка, троянда*), «Про що так говорять» (*крижана, слизька, велика – гірка; пухнастий, білий, холодний – сніг; солодке, вершкове, шоколадне – морозиво*).

13. Вправляються в узгодженні числівників з іменниками: три ляльки – п'ять ляльок (дидактична вправа «Порахуй зі словом 2, 5»); вправляються в узгодженні прикметників і числівників з іменниками: шість спритних мавп (дидактична вправа «Кому скільки» і т. п.).

Для вдосконалення синтаксичної сторони мови в процесі організації дитячої діяльності доцільно створювати такі ситуації, в яких дитина повинна буде щось пояснювати педагогу або одноліткам (правила гри, помилку в оповіданні), що-небудь довести. Діти вчаться розуміти питання і правильно відповідати на них. Оцінюється не лише змістовна сторона відповіді, але і його мовне оформлення.

Синтаксична сторона мови вдосконалюється також в процесі навчання

зв'язного мовлення. Діти розглядають твори живопису, беруть участь в бесіді про прочитане, спілкуються з вихователем, відповідають на різноманітні питання, що активізують використання різних частин мови, різні конструкції речень. Особливо важливі так звані проблемні питання, які вирішуються в ігрових ситуаціях (Як? Чому? Навіщо?), які спонукають дітей використовувати в мові складнопідрядні речення за допомогою введення ігрової ситуації:

«Прочитати листа, який надіслав ведмежа своєму другові» або за допомогою прийому: «Доповни речення» (*Вже настала весна, тому що ...; Ми допоможемо мамі, щоб ...*).

Опис предметів сприяє появі в мові речень із однорідними членами. З метою формування відповідних навичок, щоб діти не допускали помилки в узгодженні слів у реченні використовуються ігри-вправи:

1. «Придумай таку ж загадку» (*Стигле, соковите, рум'яне – яблуко*).
2. «Визнач, про кого сказано» (*Чорний, пухнастий, вусатий – кошеня*).
3. «Скажи одним реченням» (*Сьогодні день ... весняний, сонячний, теплий*) та ін.

Спостереження за помилками дітей служать основою при плануванні індивідуальної роботи з ними. Вона будується з урахуванням лексичної теми в формі різних ігор. Спеціально підібрані ігри сприяють вихованню звукової культури, розвитку у дітей граматично правильного зв'язного мовлення, поповненню і активізації словника [42, с. 226].

Вся робота проводиться у тісній співпраці з батьками, їх педагогічна освіта в мовному розвитку здійснюється в певній системі. При цьому використовуються засоби зворотного зв'язку: опитування, анкетування батьків («Розвиток зв'язного мовлення»). Організуються групові батьківські збори: у формі круглого столу, бесіди-діалогу, звіту-презентації («Особливості та проблеми мовного розвитку у дітей старшого дошкільного віку»). Проводяться консультації: індивідуальні бесіди («Використання корекційних ігор та вправ»), рекомендації («Про що говорити з дитиною в сім'ї»), консультації («Розвиваємо мову дитини в сім'ї»). Реалізація цієї системи сприяє включенню

батьків у єдиний виховно-освітній процес, наступності в роботі логопеда, вихователя і батьків у вирішенні корекційних завдань.

Використання ігрових технологій у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку сприяє підвищенню їх працездатності, якості засвоєння знань, активізує мовленнєву діяльність на всіх стадіях вивчення нового матеріалу.

Отже, ігрові технології є однією з унікальних форм організації освітньої діяльності, яка дозволила зробити процес розвитку мови цікавим і захоплюючим. Ігрові технології як засіб активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку викликає у дітей позитивні емоції, які виступають в якості способів спонукання, стимулювання в подальшому до навчальної діяльності.

Щодо способів та особливостей використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку, варто зазначити, що в даний час одним з основних завдань закладу дошкільної освіти є пошук і розробка нових, більш ефективних методів і прийомів роботи з дітьми. Проведення на групових та індивідуальних логопедичних заняттях спеціально підібраних ігор створює максимально сприятливі умови для розвитку дітей старшого дошкільного віку і дозволяє вирішити педагогічні та корекційні завдання в природних для дитини умовах – ігровій діяльності.

Зокрема, найчастіше однією з переваг навчання з використанням засобів ІКТ називають індивідуалізацію навчання. Однак, індивідуалізація згортає дефіцитне в навчальному процесі живе діалогічне спілкування учасників освітнього процесу – педагога і дитини, дітей між собою – і пропонує їм сурогат спілкування у вигляді «діалогу з комп'ютером» [50, с. 314].

Справді, активна в мовному сенсі дитина ненадовго замовкає при роботі із засобами ІКТ. Протягом певного часу сприйняття інформації дитина займається в основному тим, що мовчки споживає інформацію. В цілому орган об'єктивізації мислення людини – мова – виявляється виключеною. Дитина не має достатньої практики діалогічного спілкування, формування і формулювання думки. Без розвиненої практики діалогічного спілкування не

формується і монологічне спілкування з самим собою – те, що називають самостійним мисленням.

Якщо піти по шляху загальної індивідуалізації навчання за допомогою персональних комп'ютерів, можна прийти до того, що ми втратимо можливість формування творчого мислення, яке за своїм походженням засноване на діалозі. Періодичне використання ІКТ, а саме дозоване педагогом використання розвиваючих ігор сприяє розвитку у дітей вольових якостей, привчає до «корисних» ігор. Діти, знайомі з розвиваючими іграми, вважають їх кращими, ніж т. зв. «стрілялки» та «бродилки». Небезпечним також є зациклення дитини на комп'ютерній грі. Відтак колективна участь в грі допомагає уникнути цієї залежності [31, с. 224].

При роботі із засобами ІКТ, застосовуючи спеціальні ігрові методики розвитку мови, що активізують мову дитини, можна скоротити негативний вплив загальної індивідуалізації навчання, що сприяє найбільш повному розкриттю внутрішнього потенціалу можливостей кожної дитини, розвиває цінні соціальні та комунікативні навички, формує певне коло знань і умінь, необхідних для успішної підготовки дітей даної категорії до навчання в школі.

Однак, крім мовленнєвих порушень, у значної частини дітей спостерігається знижена пізнавальна активність, відхилення в емоційно-вольовій сфері, в загальній моториці, різні соматичні захворювання, підвищена стомлюваність. Вони непосидючі, їм важко утримувати увагу тривалий час, особливо на логопедичних заняттях, де щодня необхідно виконувати одні і ті ж вправи й завдання для отримання хорошого результату. Монотонна, одноманітна робота призводить до стомлення дітей та втрати інтересу до логопедичних занять вже в середині навчального року, що відбивається на результатах проміжної діагностики в січні. У даної категорії дітей виявляється лише незначна динаміка за всіма розділами розвитку мови, такими як:

- фонетика;
- фонематичні процеси;
- лексика;

- граматичний лад мови;
- зв'язне мовлення [20, с. 65].

Звідси виникає об'єктивна необхідність пошуку нових методів і прийомів роботи, які з одного боку забезпечили б підвищення ефективності логопедичної роботи і дозволили б до кінця навчального року домогтися гарних результатів, а з іншого боку не перевтомлювали б дітей і зберегли їм здоров'я.

Вивчивши спеціальну літературу і проаналізувавши сучасні педагогічні технології, ми зупинили свій вибір на ігрових технологіях, як найбільш природних і цікавим дітям, адже вони дозволяють ефективно навчати дітей, розвивати мовлення, емоційно-вольову сферу, прищеплювати їм комунікативні навички, зберігаючи при цьому їхнє здоров'я.

Гра – основний вид діяльності дошкільників. Саме в грі задовольняються основні потреби дитини: в русі, спілкуванні, пізнанні, самореалізації, свободі, самостійності, радості і задоволенні [53, с. 114].

В останні роки здійснювалися і далі проводяться дослідження гри, пов'язані з її педагогічним і терапевтичним використанням. Авторами цих досліджень є С.Н. Карпова, Н.А. Короткова, Л.Г. Лисюк, Г.Л. Лендрет, Н.Я. Михайленко, С.Л. Новосьолова, С.А. Шмаков та ін. На думку цих та багатьох інших дослідників, гра має велике значення у вихованні, навчанні та психічному розвитку дітей. Гра – це вправа по формуванню самостійності, ініціативності, комунікативного спілкування, вона створює рівні умови в діяльності, мовному партнерстві, руйнує бар'єр між педагогом і вихованцем.

На відміну від ігор взагалі педагогічна технологія володіє суттєво відмінною ознакою – чітко поставленою метою навчання і відповідним їй педагогічним результатом.

Використання ігрових технологій під час навчання дітей старшого дошкільного віку відбувається за такими основними напрямками:

- дидактична мета ставиться перед дітьми в формі ігрової задачі;
- навчальна діяльність підкоряється правилам гри;
- навчальний матеріал використовується в якості її засобу;

- в навчальну діяльність вводиться елемент змагання, який переводить дидактичну задачу в ігрову;
- успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом.

Проблема мотивації – одна з центральних в логопедичній роботі. Дуже часто володіння методикою корекції мовлення і бажання логопеда є недостатніми для позитивної динаміки мовного розвитку дітей. Дітей стомлює щоденне промовляння складів, слів, називання картинок для автоматизації звуку. Не дивно, що мотивації і мотивів присвячено велика кількість монографій різних авторів (В.Г. Асєєв, В.К. Вілюнас, В.І. Ковальов, О.М. Леонтєєв, М.Ш. Магомед-Еміне, В.С. Мерлін, П.В. Симонов, Д.Н. Узнадзе, А.А. Файзуллаєв, П.М. Якобсон, Дж. Аткинсон, Г. Холл, К. Мадсен, А. Маслоу, Х. Хекхаузен та ін.).

При використанні ігрових технологій, завдяки ігровій мотивації, у дітей зростає зацікавленість в логопедичних заняттях, а також розвиваються пізнавальні процеси, комунікативні здібності, довільність поведінки, а корекційний процес проходить радісно і не втомлює [1, с. 252].

В якості розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку доцільно використовувати наступні.

1. Універсальні гри з корекційними картинками. Універсальні логопедичні ігри призначені для поступового введення поставленого звуку в мову. Вони компактні і зручні у використанні, для їх проведення логопеду необхідно мати лише стандартний набір предметних картинок на всі групи звуків і гральні кубики.

Ці ігри з логопедичними картинками називаються універсальними, тому що з їх допомогою можна автоматизувати звуки будь-якої групи, на будь-якому етапі автоматизації і в тих словах, в яких звук варто повторити в потрібній на даний момент і для даної дитини позиції.

Паралельно з автоматизацією звуку під час ігор вирішується цілий комплекс корекційних завдань:

- розвиток і вдосконалення навичок звукового аналізу;
- вдосконалення складової структури слова;
- поповнення та активізація словника;
- формування граматичної будови мови;
- розвиток психічних процесів: сприйняття, уваги, пам'яті тощо [41, с. 216].

Також, завдяки технології І.Л. Лебедевої на логопедичному занятті одночасно з якісним логопедичним тренінгом відбувається «живе» спілкування між учасниками педагогічного процесу, якого так не вистачає дітям в наш комп'ютеризований вік. Діти вчаться спілкуватися, дотримуватися правил, контролювати свої емоції і, звичайно ж, отримують радість і задоволення від гри [63].

Універсальні логопедичні ігри можна використовувати як на логопедичних заняттях, так і в спільній з вихователем діяльності в групі.

2. Універсальні ігрові листи для автоматизації звуків. Підходять для автоматизації будь-яких звуків, оскільки вони є багатофункціональними, естетичними та різноманітними.

Під ігровими технологіями в педагогіці розуміється досить велика група методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра характеризується суттєвою відмінною ознакою – чітко поставленою метою і відповідним педагогічним результатом, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному чи непрямому вигляді і охарактеризовані навчально-пізнавальною спрямованістю.

Метою використання ігрової технології в логопедичній практиці є підвищення мотивації до занять, збільшення результативності корекційно-розвиваючої роботи, розвиток допитливості, інтересу до рідної мови [12, с. 142].

В якості розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку використовуються наступні:

1. Дидактичні ігри – це ігри, створені та організовані дорослими для

виховання певних якостей дітей.

2. Настільно-друковані ігри. Завдання таких ігор – суворе дотримання правил, які допомагають систематизувати знання та розвивати розумові процеси.

3. Словесні ігри. Різниця між ними полягає в тому, що процес розв'язування навчальних завдань здійснюється на основі ідей, а не покладаючись на наочність.

4. Корекційно-розвиваючі ігри – це варіанти вправ на автоматизацію звуків, ускладнені лексико-граматичними і психологічними завданнями.

5. Ігри з рухами, сюжетні ігри, рольові ігри, ігри-драматизації. Їх використання залежить від завдань і етапів корекційно-логопедичної роботи, характеру і структури дефекту, віку дитини та індивідуально-психологічних особливостей [14, с. 208].

Ігри, які використовуються в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку, виконують такі функції:

- навчальну (допомагають засвоїти або закріпити матеріал, пропонується на занятті, досягти поставлених дидактичних завдань);
- діагностичну (дають можливість логопеду діагностувати різні прояви дитини);
- терапевтичну (виступають як засіб подолання різних труднощів у навчанні);
- корекційну (вносять позитивні зміни, доповнення в структуру особистісних показників дитини);
- розважальну (емоційно забарвлюють діяльність дитини, роблять процес пізнання захоплюючим) [47, с. 261].

Ігрові технології, що використовуються педагогом є засобом розвитку аналітико-синтетичної діяльності, моторики, сенсорної сфери, збагачення словника, засвоєння мовних закономірностей, формування особистості дітей, розвитку психічних функцій.

При організації та проведенні всіх видів ігор необхідно дотримуватися таких умов:

- виразність проведення ігор;
- необхідність включення педагога в гру;
- оптимальне поєднання цікавості і навчання;
- простота, доступність, ємність і наочність;
- індивідуальний підхід до кожної дитини, надання можливості показати свої знання [44, с. 62].

Пошук нових ігор і методичних прийомів в умовах дитячого садка спрямований на підвищення ефективності навчання дітей старшого дошкільного віку, максимальне використання компенсаторних можливостей кожної дитини. Це особливо важливо в даний час, коли навантаження на дітей ростуть, а часу для відпочинку, емоційної і рухової розрядки стає менше.

Відтак, ігри та посібники, які використовуються педагогом на заняттях з дітьми старшого дошкільного віку повинні регулювати психоемоційний стан дітей; формувати позитивну мотивацію до занять; долати бар'єр в спілкуванні; створювати ситуацію успіху для кожної дитини; створювати емоційно-сприятливу атмосферу, що сприяє виникненню радісних емоцій, душевного благополуччя.

Заняття з автоматизації поставлених звуків можна зробити цікавими, різноманітними і в той же час продуктивними для дитини за допомогою ігрових прийомів: «Заведи мотор», «Пісенька», «Лабіринти», «Фотограф», «Мій, моя», «Живе – неживе», «Підбери слівце», «Четвертий зайвий» (зі слів із заданим звуком, «Виправи речення», «Веселий потяг», «Чарівна доріжка» та ін.

Для розвитку фонематичного слуху і формування основ складового і звукового аналізу використовуються такі ігрові вправи як: «Вгадай що звучить», «Тиша», «Близько – далеко», «Слухай – вибирай», «Яке слово відрізняється?», «Знайди звук», «Вгадай слово», «Злови заданий звук», «Будиночки», «Дзвінкий – глухий», «Твердий – м'який», «Потяг», «Збери слово», «Де звук?» та ін. [43, с. 125].

Удосконалювати граматику мови, поповнювати словниковий запас, розвивати зв'язне мовлення – це невід'ємна частина мовного розвитку дітей, і воно необхідно для того, щоб діти правильно висловлювалися граматиною,

лексикою та синтаксисом. Ігри, наприклад, покращення словникового запасу та граматичної структури мови: «Один – багато», «Назви ласкаво», «Порахуй», «З чого зроблено?», «Чий, чия, чие?», «Який буває?», «Назви одним словом», «Чий хвіст?» і т. п. Для розвитку зв'язного мовлення: «Продовж речення», «Прислів'я і приказки», «Магазин», «Вгадай», «Нісенітниця», «Придумай казку», «Виправи речення» та ін.

Для розвитку вищих психічних функцій використовуються наступні ігри: «Четвертий зайвий», «Знайди відмінності», «Що заховано?», «Лабіринти та ін. [29, с. 31]. Всі ці ігри багатofункціональні і не вимагають багато часу на підготовку і складне обладнання. Досить мати набір картинок і набір готових до використання іграшок або предметів.

Таким чином, використання перерахованих вище методів і прийомів при проведенні логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, а також створення найбільш різноманітного, цікавого мовного середовища сприяють вирішенню завдань щодо активізації мовленнєвого процесу дошкільнят більш результативно і в коротші терміни, підсилюють психічні процеси і формують особистість дитини в цілому.

Висновки до розділу 1

Таким чином, в теоретичній частині дослідження нами було визначено сутність поняття розвивальних ігрових технологій, а також з'ясовано способи та особливості використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Розвивальні ігрові технології забезпечують основну функцію гри – розважати, надихнути, викликати інтерес. Саме ігрові методи навчання є одним з найбільш ефективних способів вивчення, розуміння та засвоєння важливої інформації у дошкільному віці.

Роботи ряду авторів, присвячені проблемі створення оптимальних умов для розвитку дітей в процесі навчання і виховання свідчать, що сенс практичної діяльності педагога, при організації цих умов, зводиться до психолого-

педагогічного супроводу дітей в освітньому процесі.

Нами були розглянуті особливості ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. Багато педагогів і психологів, які займалися вивченням гри, підкреслювали її значення для психічного розвитку дитини. Завдяки грі, в психіці дитини відбуваються значні зміни, формуються якості, що готують її до переходу на нову, вищу стадію розвитку. У грі всі сторони особистості дитини формуються в єдності та взаємодії.

Ігрова технологія є невід'ємною частиною технології навчання. Застосування ігрових технологій у навчально-виховному процесі та навчанні теорії та практики не є новим.

Гра як основний вид діяльності дітей дошкільного віку є найбільш ефективним методом навчання і виховання. У грі вирішуються завдання морального, розумового, мовленнєвого розвитку, створюються умови для формування особистості дитини, навичок спілкування. Ігрова мотивація є більш цікавішою для дітей, ніж навчальна, однак саме на базі останньої формується готовність до навчання в школі.

Широке використання ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного свідчить про їхню ефективність у вирішенні різних завдань. Так, розвивальні ігрові технології є ефективним засобом розвитку самостійного зв'язного мовлення, навичок спілкування і особистості дитини в цілому. Грамотне їх використання, розширення, доповнення, різна інтерпретація з урахуванням вікових та психологічних особливостей дошкільнят дозволить педагогам і фахівцям ЗДО домогтися позитивної динаміки рівня мовленнєвого розвитку дітей.

Логопедичні заняття проходять в ігровій формі. На початку заняття ставиться дидактичне завдання в ігровій формі. Наприклад: з'являється гість, лист із завданнями дітей або занурюється в сюжет казки, відпрацьовуючи завдання героя. Діти також можуть грати ролі (спортсмени, мандрівники, космонавти, пасажери тощо). Для успішного виконання завдання діти можуть використовувати для оцінювання фішки, зірочки тощо.

Дітям старшого шкільного віку до вподоби заняття у формі конкурсу, вікторини, змагання. Але в цьому випадку вихователю потрібно вдумливо поставитися до розподілу дітей в команди або до підбору дітей для виконання різних занять, щоб дитина комфортно почувала себе на занятті, не замикалася і не соромилася взяти участь в конкурсі. Необхідно створити доброзичливу атмосферу в групі, в команді, щоб діти підтримували одне одного, діяли спільно, дружно.

Особливо варто згадати дидактичні ігри, які створюються та організовуються дорослими і спрямовані на формування певних якостей дитини. Ці ігри широко використовуються в закладі дошкільної освіти як засіб навчання і виховання дошкільнят. Дітей приваблюють у грі не навчальні завдання, закладені в грі, а можливість проявити ініціативу, виконувати ігрові дії, досягати результатів і перемагати. Проте, якщо учасник гри не оволодіє знаннями та розумовими операціями, визначеними навчальним завданням, він не зможе успішно виконувати ігрові дії та досягти основної мети – набуття нових знань.

Дидактичні ігри з предметами дуже різноманітні за ігровим матеріалами, змістом, організацією проведення. Як навчальний матеріал використовують іграшки, фізичні предмети (предмети побуту, знаряддя праці, вироби ручної роботи тощо), природні об'єкти (овочі, фрукти, шишки, листя, насіння).

Ігри з предметами дають можливість розв'язувати різноманітні навчальні завдання: удосконалювати мовлення; розширювати і уточнювати знання дітей; розвивати розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, диференціація, узагальнення, класифікація); розвивати всі психічні процеси.

За допомогою дидактичних ігор проводиться робота по закріпленню навичок словозміни і словотворення, зв'язного мовлення. Коли необхідно

закріпити отримані навички, діти можуть самостійно вибрати гру, використовуючи символічне позначення ігор.

Найбільш улюбленими іграми дітей старшого дошкільного віку є ігри на розвиток психологічної бази мовлення. Такі ігри, як «Чого не стало?», «Що

змінилося?», «Запам'ятай і назви», «Чудесний мішечок» та ін. використовуються в роботі з корекції звуковимови, складової структури, активізації словника.

Таким чином, в ряду завдань, що стоять перед дошкільною установою, важливе місце займає завдання підготовка дітей до школи. Одним з основних показників готовності дитини до успішного навчання є правильна, добре розвинена мова. Тому так важливо дбати про своєчасне формування мовлення дітей, про її чистоту і правильність, користуючись при цьому розвивальними ігровими технологіями.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ

2.1. Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовлення

Різноманітні аспекти дослідження проблеми корекційного впливу на дитину з порушеннями мовленнєвого розвитку були предметом дослідницької уваги багатьох українських та зарубіжних вчених, зокрема Т. Власової, В. Лубовського, Т. Миронової, І. Моргуліса, Т. Розанової, М. Шеремет та ін.

Вони доводять необхідність та доцільність створення інноваційних педагогічних засобів корекційно-розвивального навчання та виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Сучасні вчені у своїх дослідженнях виділяють досить високий відсоток (42–50%) дітей, що мають загальний недорозвиток мовлення, тому питання подолання мовленнєвих порушень у навчально-виховному та корекційно-розвивальному процесах, як у дошкільних освітніх, так і у закладах загальної середньої освіти, є теоретично й практично вагомим. Корекційно-розвивальну роботу необхідно проводити у формі ігрової діяльності, адже провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра [54, с. 240]. Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку наголошують на обов'язковій логопедичній допомозі дітям із ЗНМ, формуванні мовленнєвої компетенції дитини, що передбачає вільне володіння засобами рідної мови, всіма її видами і типами, здатність міркувати, логічно і послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження і переконання. Сьогодні перед педагогами стоїть завдання підвищити ефективність корекційно-розвивального процесу в закладі дошкільної освіти через коректне включення в повному обсязі та з більшою функціональністю ігрової діяльності в сучасний логопедичний навчальний простір. Корекційне

навчання передбачає формування знань і уявлень про навколишній світ, розширення пасивного та активного словника, розвиток зв'язного мовлення, звукового аналізу та синтезу, мовленнєвих умінь і навичок, які повинні бути засвоєні дітьми. Корекційний процес з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку спрямований на подолання мовленнєвих і психофізичних порушень шляхом проведення індивідуальних, підгрупових, фронтальних, інтегрованих занять. На індивідуальних заняттях доцільно проводити роботу з розвитку фонематичного сприймання, артикуляційної моторики, постанови звуків, корекції порушених функцій з урахуванням можливостей кожної дитини. Усі ігрові завдання та вправи бажано пов'язувати з певною лексичною темою (наприклад, «Одяг», «Осінь», «Транспорт») та іграми. Діти перетворюються на героїв казок, звірят, і таким чином розвивається уява, творча фантазія, відпрацьовується виразність мовлення, збагачується лексичний запас.

На підгрупових заняттях проводиться робота з автоматизації звуків, розширення словника, розвитку зв'язного мовлення. До кожного заняття з ознайомлення із лексико-граматичними формами мови доцільно включати завдання, які сприяють формуванню психофізичної сфери дітей. Це психогімнастика, релаксація, ігри на розвиток дрібної моторики, голосові й дихальні вправи, ігри на концентрацію та переключення уваги. На фронтальних заняттях вивчаються тільки ті звуки, які правильно вимовляються усіма дітьми ізольовано і у полегшених фонетичних умовах. Фронтальні заняття проводяться в декілька етапів. Усі вони тісно пов'язані між собою і взаємозумовлені. Організаційно-сюжетна основа фронтальних занять може бути різноманітною. На таких заняттях можна використовувати наступний матеріал: казкові сюжети, елементи фольклору, літературні персонажі, відомі та вигадані ігри, елементи сюжетно-дидактичної гри, сюжетні та пейзажні картини, сюжети та герої мультфільмів. Такі елементи спрямовані на всебічний, гармонійний розвиток дитини і доповнюють зміст заняття [36, с. 53]. Корекційно-виховна робота з дітьми, що мають різний рівень мовленнєвого розвитку, проводиться згідно корекційних програм, схвалених Міністерством освіти та науки України.

Завдання й зміст логопедичної роботи впливають із аналізу структури мовленнєвого порушення, а також збережених і компенсаторних можливостей дітей. Послідовність логопедичної роботи над лексико-граматичною стороною мовлення, зокрема, засвоєння конструкцій речень, граматичних форм визначається тим, як відбувається розвиток мовлення в нормі. Навчальний матеріал, методичні прийоми кожного етапу роботи передбачають поступове ускладнення, але з обов'язковою опорою на те, що в дитини вже сформувалося спонтанно або в результаті попередньої логопедичної роботи [29, с. 285]. Корекційно-виховна робота має бути спрямована на особистісний розвиток дитини, спонукання до комунікації з однолітками та дорослими, навчання правильного мовлення. При цьому важливе розуміння загально-дидактичних закономірностей, які відображають розвивальний і виховний вплив корекційно-мовленнєвого процесу, зокрема актуальні рівні та зону найближчого розвитку мовлення, мислення і моторики дитини. Успіх перших кроків багато в чому визначається тим, наскільки корекційний педагог зможе встановити контакт, зацікавити дитину, організувати захоплюючу для неї ситуацію, використати ігрові прийоми, створити стимул для наслідування.

З найперших занять використовуються варіанти різних вправ, спрямованих, насамперед, на розвиток у дитини активної уваги, уміння вслухатися у звернене до неї мовлення, виконувати завдання на основі словесних конструкцій. При цьому уточнюються значення ряду слів – назв предметів, дій, ознак. Важливо, щоб предметний словник носив конкретний характер, а дії були наочними, що легко піддаються демонстрації [29]. Сучасний рівень наукових знань про мову, мовлення та мовленнєву діяльність потребує переоцінки й уточнення основних підходів, принципів і засобів організації та проведення корекційної роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Орієнтованість корекції лише на зовнішній бік мовлення та недостатнє врахування внутрішніх патологічних механізмів, що зумовлюють мовленнєвий дефект, досить часто лише маскують ваду та привчають дітей до постійного логопедичного супроводу. Саме це зумовлює необхідність перегляду змісту і напрямів навчання дітей із ПМР.

Основним завданням логопедичної корекції має бути формування у дітей порушених психологічних механізмів, які забезпечують розвиток мовлення [29].

На думку М.І. Кляп, саме це має створити умови для збагачення мовленнєвого досвіду дитини, засвоєння нею мовних знань та якісного їх використання в мовленнєвій комунікації. Окрім того, формування зазначених механізмів розкриває можливості для перетворення мовлення дитини в повноцінну систему, здатну до саморозвитку та саморегуляції, максимально наближаючи її до рівня вікової норми. Методика повинна бути спрямована на формування бази або основи мовленнєвої системи [19, с. 135]. В основі корекції мають бути види робіт, які сприяють формуванню пізнавальної сфери і семантичної сторони мовлення. З цією метою необхідно, передусім, розвивати мовленнєво-мисленнєві здібності дитини, що лежать в основі переходу від загального до окремого і навпаки, а також протиставлення вербальних елементів за змістоутворюючими ознаками. Вся система вправ має бути націлена не на заучування окремих вербальних одиниць, а на побудову цілісної системи [56]. З урахуванням провідної діяльності дітей дошкільного віку засвоєння, закріплення і узагальнення лексичного та граматичного матеріалу здійснюється, як правило, в грі. В системі логопедичної роботи щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ПМР може бути використана серія дидактичних ігор-занять та ігрових прийомів.

Основною метою занять має бути розширення словникового запасу, формування граматичної сторони мовлення й навичок зв'язного мовлення у всіх ситуаціях спілкування з широким використанням ігор і вправ, використання творчих завдань не тільки на заняттях, але і в ситуаціях повсякденного життя. У ході занять передбачається розвивати увагу, мовленнєву увагу, мислення, зв'язне мовлення, творчі здібності, адже розвиток цих умінь сприяє розвитку лексико-граматичної сторони мовлення. Заняття мають будуватися на основі чітко визначеної теми, мети з конкретним дозуванням лексики, яку діти повинні засвоїти в активному мовленні згідно лексичної теми, відбирається граматичний матеріал з урахуванням етапу корекційного навчання, зростаючої складності,

включаються різноманітні ігрові й дидактичні вправи для розвитку розумової діяльності, складних форм сприйняття й уяви. Поповнення, уточнення й активізація словника на заняттях з розвитку мовлення й ознайомлення з навколишнім доцільно здійснювати відповідно до лексичних тем, у рамках яких проводяться різні ігри й вправи з формуванню граматичної сторони мовлення. Це сприяє підвищенню ефективності корекційно-розвивального впливу на дітей. Для дітей із ПМР є важливим не тільки оволодіння мовленнєвими навичками, а й методами і прийомами самостійного використання їх на практиці. Зміст запропонованої методики компенсаційного навчання з формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення планується згідно освітніх ліній програми «Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років» [14] і включає: – ігри-заняття, бесіди за тематичним плануванням, тренінги, екскурсії, спостереження; – дидактичні, настільні, розвиваючі, ейдетичні ігри та вправи, сюжетно-рольові ігри; – ігри на розвиток зорового, слухового, рухового, складового, граматичного, лексичного, синтаксичного прогнозування; – конструктивно-будівельні ігри, конструювання з природного матеріалу, піскотерапію; – ігри для розвитку дрібної моторики, народні, рухливі ігри, зорову гімнастику; – використання різних видів театру, психогімнастичні вправи, музично-ритмічну діяльність, слухання творів класичної та народної музики, слухання і переказ творів художньої літератури; – моделювання і аналіз комунікативних ситуацій, складання зв'язних розповідей різного типу.

Розвиток комунікативних навичок у дітей із загальним недорозвитком мовлення ми здійснюємо в умовах: – використання різноманітних ігор, спрямованих на розвиток комунікативних умінь і навичок; – інтеграції різних видів ігор-занять в компенсаційно-педагогічному процесі; – використання активної ігрової позиції педагога і безпосереднього керівництва іграми дітей. Проведення дидактичних, розвиваючих ігор-вправ різного спектру має подвійну мету. Ігрові завдання ставляться перед дітьми із загальним недорозвитком мовлення і передбачають виконання інструкцій, ігрових дій, пошук способів

розв'язання проблемних ситуацій, коментування власної діяльності, вміння взаємодіяти з однолітками та дорослими. Реалізація цих же ігор-вправ педагогами має на меті діагностику сформованих компонентів мовленнєвої діяльності, формування у дітей необхідних передумов розвитку комунікативного компонента в ході проведення пізнавально-мовленнєвих ігор-занять, формування навичок ймовірного прогнозування у мовленнєвій діяльності, розвиток комунікативної взаємодії і навичок зв'язного мовлення. Всі ігрові прийоми умовно можна розділити на дві групи: – сюжетно-ігрові ситуації за типом режисерських ігор («На гостину до Їжака», «Ярмарок добрих справ»); – сюжетно-ігрові ситуації з рольовою поведінкою дітей і дорослих («Супермаркет», «Ательє мод», «Автомайстерня»). Ігрові прийоми можна використовувати в усіх типах занять. Різниця буде лише в особливостях реалізації, визначених провідними завданнями заняття. Ігрові прийоми можна застосовувати в першій частині заняття для організації орієнтовнодослідних дій, наприклад, сприйняття предмета. В процесі обстеження предметів можна застосувати прийом обігравання іграшок. Розглядаючи предмет діти пригадують подібні ознаки у інших предметів, подібних з даними. Як ефективний метод корекції мовлення виокремлюють ігрові мовленнєві ситуації. Мовленнєва ситуація – це динамічна система взаємовідносин тих, хто спілкується та базується на відображенні об'єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу до цілеспрямованої діяльності у вирішенні мовленнєво-мисленнєвих завдань і підштовхує до діяльності [27].

Вчені А. Богуш, Н. Луцан поділяють ігрові мовленнєві ситуації на дві групи: ситуації розвитку діалогічного і монологічного мовлення. Перша група об'єднує ситуації діалогічного мовлення, у свою чергу, виділяє ігрові мовленнєві ситуації діалогу, трилогу та полілогу. Друга група – об'єднує ігрові мовленнєві ситуації, що сприяють розвитку монологу: ігрові мовленнєві ситуації опису, розповіді, на розмірковування та пояснення [4, с. 101]. У дошкільній педагогічній літературі описані ігрові мовленнєві вправи, спрямовані на розвиток мовлення.

Зокрема: – звукової культури: тренувальні, імітаційні, артикуляційні. Наприклад: «Знайди місце звука в слові», «Хто як кричить?», «Гарячий чай»,

«Котику, спи»; – збагачення словника: словесні та словниково-логічні. Наприклад: «Хто що робить?», «Коли це буває?», «Назви одним словом», «Скажи навпаки»; – граматично правильного мовлення: (композиційні, трансформаційні), вправи на складання речень з важким словом, ігрові вправи з лялькою, словесні вправи на слово-утворення. Наприклад: «Знайди пару», «Відгадай за описом», «Чиї діти?», «Який, яка, яке?»; – діалогічного мовлення: реплікові вправи, питально-відповідні, умовна бесіда. Наприклад: «Як можна дізнатися?», «Розпитай у товариша»; – монологічного мовлення: описові, репродуктивні (переказові), ситуативні, дискусивні, композиційні (розповідь). Наприклад: «Склади речення», «Відгадай де це було», «Що буває взимку?»; – комунікативної спрямованості: комунікативні. Наприклад: «А що якщо б ...», «Вгадай, що я роблю?», «Як ти розумієш це слово?» [4, с. 125]. Ігрові мовленнєві вправи на логопедичних заняттях є складовою частиною кожного заняття, вони стимулюють мовленнєву активність дітей, сприяють удосконаленню дитячого мовлення. На думку психологів і педагогів, використання наочних ігрових прийомів, зокрема, наочно-схематичних моделей, полегшує процес освоєння зв'язного мовлення. Моделі, передаючи будову розповіді, служать своєрідним наочним планом для створення монологів. Складання такої схеми дозволяє дітям засвоїти способи програмування змісту розгорнутого повідомлення шляхом встановлення послідовності та взаємозв'язку основних смислових ланок розповіді. Для корекції мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення доцільно використовувати цілу систему ігор і завдань із застосуванням мето дів наочного моделювання певної лексичної теми. Корекційну роботу на початку навчального року доцільно починати з теми «Овочі». Спочатку формуємо словник іменників, прикметників, дієслів. Проводимо дослідження на натуральних овочах, обговорюючи форму, колір, смак, тактильні відчуття (аналогічно проводиться робота по темі «Фрукти»).

Наприклад, ми подивилися на яблуко і побачили, що воно: яке за формою? (кругле); яке за кольором? (жовте, червоне, зелене); спробували на смак, яке воно? (солодке); якщо соком наповнився рот, воно яке? (соковите); якщо

натиснути рукою, воно яка? (тверде); а де росте яблуко? (у саду на дереві). Таким чином, формуємо словник прикметників, навик складання описового оповідання про предмет, а для його кращого засвоєння використовуємо схеми-моделі, за якими дитина повторює всі ознаки і запам'ятовує їх. У грі «Опиши овочі» використовуємо схему для кожного овочу. У грі «Вгадай, який це продукт?» розвиваємо розуміння категорії роду у прикметників, збагачуємо активний лексикон дітей прикметниками, що позначають різні ознаки предметів (овочів, фруктів, харчових продуктів), і закріплюємо формування вміння описувати предмет. Тут використовуємо ті ж самі схеми, що і в грі «Опиши овоч», але забираємо першу картинку, яка зображує продукт, а в кінці схеми ставимо знак питання, і дитина, перераховуючи всі ознаки предмета, повинен його назвати. Діти дуже люблять загадувати один одному такі загадки. Надалі схеми можуть бути прибрані, і діти самі загадують загадки. У вправі «Де літає метелик?» відпрацьовуємо використання прийменників над і під, одночасно формуємо фразове мовлення з вживанням прийменників. Для цього дітям роздаються картки зі стрілками, що показують вниз і вгору, і картинки з метеликами. Дитина підбирає картки і говорить, де літає цей метелик. Наприклад, «Метелик літає над квіткою» або «Метелик літає під деревом».

Далі працюємо над формуванням дієслівного словника в іграх-вправах, наприклад, «Як ми працювали у селі». У грі даються картинки-схеми робіт на городі (фігура людини, лійка, лопата, граблі, кошик). Кожна картинка обговорюється з дітьми. Дитина, спираючись на моделі, розповідає: «Мама садить, тато поливає, бабуся сапає, дідусь майструє, діти допомагають дорослим». Застосування ігрових прийомів і наочних моделей сприяє більш точному і міцному засвоєнню дітьми на практичному рівні окремих словотворчих операцій. У процесі дослідження предметів обов'язково включаємо словникові вправи: на підбір синонімів.

Наприклад, «яблуко червоне, достигле, як сказати по-іншому, яке воно?» (рум'яне); на словотвір: у яблука червоний бік, як сказати одним словом, яке яблуко (червонобоке); яблуко трохи кисле і трохи солодке (кисло-солодке). При

утрудненні показуємо схеми (лимон + цукерка, червоний + жовтий колір тощо). Індивідуальне і хорове повторення словосполучень і речень допомагає закріпити у мовленні дітей зразки узгодження слів і різні синтаксичні форми. Після розглядання схеми пропонується розповісти про овоч, спираючись на зразок логопеда. У процесі роботи діти вчаться переказувати казки і розповіді, використовуючи як наочні моделі геометричні фігури. Підбір геометричних фігур обговорюється з дітьми. Висновки. Таким чином, використання ігрових прийомів та введення наочних моделей в процес навчання дозволяє більш цілеспрямовано розвивати мовлення дітей, збагачувати їхній активний лексичний запас, закріпити навички словотворення, сформувати вміння використовувати в мовленні різні конструкції речень, описувати предмети, складати розповіді, тобто розвивати і вдосконалювати зв'язне монологічне та діалогічне мовлення.

2.2. Діагностика рівня мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку

Одним з напрямків спеціальної педагогіки є створення єдиної системи корекційної допомоги дітям старшого дошкільного віку. Працюючи з дітьми такого віку і стикаючись з проблемами в їх навчанні, доводиться шукати додаткові засоби та нові технології, що полегшують, систематизують і спрямовують процес усвідомлення знань [62, с. 234]. Тому поряд із загальноприйнятими методами і прийомами цілком обґрунтовано використання оригінальних, творчих, інноваційних технологій. Одними з таких технологій є ігрові технології, які використовуються під час розвиваючої роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку [35, с. 175].

Отже, під час дослідження рівня сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку вирішуються наступні логопедичні корекційні завдання:

- формування правильної вимови;
- формування артикуляційних навичок розвитку дрібної моторики;
- формування фонематичного слуху і сприйняття;
- формування складової структури слова і звуко-літерного аналізу й

синтезу;

- правильне засвоювання лексичних та граматичних засобів мови;
- розвиток навичок зв'язного мовлення;
- розвиток психічних процесів;
- спонукання дитини до активних усвідомлених дій;
- вдосконалення навичок спільної роботи;
- розвиток діалогічної і монологічної форм мовлення;
- закріплення отриманих мовленнєвих вмінь і навичок [41, с. 218].

У дослідженні рівня логопедичної роботи брали участь 7 дітей старшого дошкільного віку. Базою дослідження було обрано ЗДО № 40 комбінованого типу «Волошка» м. Чернівці.

Мета експериментального дослідження полягала у з'ясуванні стану сформованості рівня розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку у процесі використання розвивальних ігрових технологій.

У процесі експериментального дослідження нами були використані методики дослідження звукової сторони мовлення, розпізнавання неправильної вимови у чужому мовленні, оцінки лексики, розуміння дитиною значення слова та добору до нього синонімів, антонімів, а також методика розуміння багатозначності лексики. Зупинимось на методиках вивчення рівня логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку більш детально.

Вивчаючи фонетичну поверхню мовлення, звертайте увагу на особливості відтворення дітьми вимови будови слів, чи правильно вимовляються всі звуки, чи є пропуски, заміни, спотворення, стійкість чи нестійкість порушення. При цьому необхідно визначити причини цих перешкод і механізми, що стоять за ними: спотворення (дефекти мовленнєвого апарату), змішування (порушення фонематичного розрізнення, розпізнавання, контролю, фонематичного уявлення).

При неправильному відтворенні звукової сторони мовлення необхідно перевірити: анатомію мовленнєвого апарату, стан вимови в процесі імітації заданого руху губ і язика. У контексті вимови звуків необхідно перевірити: правильну чи неправильну вимову дитини, рухи язика, який їх характер, наявність чи відсутність асиметрії тощо.

Для цього дітям пропонується виконати ряд завдань:

Завдання 1. Дитині пропонується назвати картинки з заданим звуком, який стоїть в різних позиціях у слові. Якщо дитина вимовляє звук неправильно, педагог пропонує вимовити цей звук ізольовано.

Завдання 2. Повторити ряд складів: *па – пта, то – кто, ста – сва – сма – тва.*

Завдання 3. Повторити ряд слів: *акваріум, міліціонер, настрої, портфель; тролейбус-гімнастка-контролер-хокеїст.*

Завдання 4. Повторити ряд речень: *Бібліотекар видає книги. Фізкультурники їдуть на змагання. Контролер перевіряє квитки* [22, с. 264].

Першим етапом дослідження сприйняття фонем є розрізнення звуків за характеристиками вимови на сенсорному рівні. Щоб розпізнати цей рівень, вчитель вимовляє слово і просить дитину підняти червону картку, коли вона почує звук *с* у слові, і зелену, коли вона почує *ш*.

На перцептивному рівні відмінність звуку полягає в узагальнених і семантично виокремлених акустичних вимовних характеристиках. Це потрібно для перевірки дитячих помилок у вимові та звукових матеріалів, змішаних у вимові. Для цього виконайте завдання на розрізнення синонімів. Спочатку перевірте наявність звуків, які не змішуються в мовленні і далекі від характеристик вимови (*вуха – вуса, тин – тінь, лайка – майка, котик – ротик*), потім на змішуваних звуках (*гірка – гілка, коса – коза, рак – лак, мишка – миска, каска – казка, зуб – суп, ріжки – різки, шапка – жабка*). Логопед вимовляє слово, дитину просять показати відповідну картинку. Заздалегідь необхідно з'ясувати, чи з усіма назвами картинок знайома дитина. Картинки пред'являються спочатку попарно (*суп – зуб, мишка – миска, рак – лак, шапка – жабка*), потім врозкид (*лак, миска, шапка, коса, жабка, мишка, лак, зуб, рак*). Це допомагає зосередити увагу, контролювати та виховувати спостережливість дітей за змінами значення слів, пов'язаними з їх звуковим оформленням [22,с. 265].

Для перевірки рівня розвитку фонематичного аналізу (на практичному рівні) дитині пропонується виконати ряд завдань (з правильною вимовою) на

основі слухового сприйняття опорного мовлення та підкреслити необхідну вимову.

1. Впізнавання ізольованого звука з-поміж інших:

- голосний серед приголосних (підніми руку (прапорець, сигнал), коли почуєш звук *a* (м, *a*, д, к, *a*, в, *a*, с);
- приголосний серед голосних (підніми руку, коли почуєш звук *м* (о, у, *м*, и, е, *м*, а, і, *м*);
- приголосний серед звуків, далеких за акустико-артикуляційними ознаками (підніми руку, коли почуєш звук *в* (р, к, *в*, п, с, ш, *в*, д);
- приголосний серед звуків, близьких за акустико-артикуляційними ознаками (підніми руку, коли почуєш звук *с* (ш, с, ж, ть, ц, ч, *с*).

2. Впізнавання звука на фоні складу.

- голосний на початку складу (підніми руку, коли почуєш звук *о* (ом, ан, *ор*, ус, *ок*);
- голосний у кінці складу (підніми руку, коли почуєш звук *а* (ма, ро, ту, *ва*, си, *та*, ну, *ка*);
- приголосний у кінці складу (підніми руку, коли почуєш звук *п* (ап, он, ук, *оп*, ур, ом, *ип*, іс, *ап*);
- приголосний на початку складу (підніми руку, коли почуєш звук *ш* (ша, со, фу, *шо*, зи, *шу*, ми, *ши*) [18, с. 66].

3. Визначення наявності звука у слові. Спочатку це виконується на матеріалі звуків, які дитина вимовляє правильно, потім на матеріалі корелюючих звуків (ті, які дитина змішує у власному мовленні) в різних позиціях: на початку слова (щілинні), в середині слова, в кінці слова (зімкнені):

- голосний на початку слова в наголошеній позиції (підніми руку, коли почуєш звук *о* (Оля, Іра, *окунь*, Аня, *осінь*, *оси*, Уля);
- голосний на початку слова в ненаголошеній позиції (підніми руку, коли почуєш звук *а* (апельсин, огірок, *умивальник*, *автобус*, окуляри, *Іринка*, *абрикос*);
- приголосний у кінці слова (підніми руку, коли почуєш звук *м* (приголосний зімкнений – у кінці слова (*шум*, *сом*, сіль, *дим*, вікно, *дім*).
- приголосний на початку слова (підніми руку, коли почуєш звук *с*

(сумка, кішка, сумка, телефон, сом).

4. Визначення місця заданого приголосного звуку у слові в різних позиціях. До цього моменту дитина має правильно вимовляти задані звуки. Наприклад. Виділення першого звуку в слові. Що ти чуєш на початку слова? Який перший звук? (*Аня, Іра, Уля, Оля*) [18, с. 67].

Більш складний аналіз фонем полягає у визначенні порядку вимови та кількості слів у слові на основі слуху. Подайте слова (за малюнком) для дітей старшого дошкільного віку, наприклад, сом, риба, слива, дерево.

Для того щоб розпізнати вміння розпізнавати неправильну вимову в мовленні інших людей, можна попросити дитину послухати слова, сказані вчителем і вимовлені по-різному. Учитель імітує спотворену вимову (наприклад, *ліба* замінює рибу, *масіна* замінює автомобіль тощо). Для ускладнення завдання вчитель може запропонувати слова з різним характером відхилень за звуковим і компонентним складом (заміна, пропуск, розташування, доповнення). Дитині пропонується послухати перекручене слово (наприклад, *мооко (молоко), деворо (дерево)*) і відповісти на питання: «Чи вірно я вимовила це слово? Яку я допустила помилку? Що саме я неправильно сказала?».

Переглядаючи словник, дорослі повинні звертати увагу на недоліки, відставання, особливості завдання, а діти на відповіді на запитання, тобто виявляти його кількісні та якісні характеристики. Якщо виявилось, що дитині важко виконувати певні завдання, можна використовувати подібні завдання, повторити їх кілька разів, вибрати додаткові матеріали, приділяти більше уваги цій частині, збільшити час навчання, розширити теми тощо.

За критеріями оцінки словника розрізняють кількість, словотвірну здатність, ступінь узагальнення, вміння добирати синоніми, антоніми та спільнокореневі, наявність у словнику метафоричних слів. Представлені навчальні матеріали мовленнєвого мовлення охоплюють усі аспекти дослідження та розвитку словникової системи, що представляють словниковий запас дітей середнього та старшого дошкільного віку, у тому числі й процес словотворення [29, с. 32].

Традиційно словотворення відноситься до розділу граматики. Величезну роль у оволодінні дітьми словникового запасу рідної мови відіграє словотворення. Порівняно з усталеними традиційними методами запропонована система перевірки словотвору та коригувальної дії включена до частини словникової роботи, і цей процес вважається одним із психологічних механізмів збагачення словникового запасу.

Розуміння дитиною широкого значення цих слів може свідчити про здатність дитини розрізняти незмінне значення слова в різних варіантах його конкретного значення і формувати на цій основі широке лексичне значення слова. Засвоєння широкого словникового значення слів є показником підготовки дітей до засвоєння широких функцій мовлення, а потім - поняття засвоєння – показником абстрактного відображення матеріального світу.

Після того, як дитина прослухала конкретний текст і пояснила значення слова, логопед запитав: «Що означає це слово? Хто ще може його так назвати?» Якщо дитина не в змозі виконати завдання або має певні труднощі, вона може прослухати інші тексти, які не містять цих слів, але згідно сюжету описують відповідні якості та дії. Зміщення значення слова для вираження подібних властивостей, станів і дій також свідчить про засвоєння загального значення, хоча діти не завжди можуть це пояснити. [42, с. 224].

Поширеним способом визначення розуміння дитиною значення слова є підбір до нього синонімів та антонімів. Використовуючи словосполучення для пояснення значення багатозначних слів, попросіть дітей замінити ці слова іншими словами зі схожим значенням: *йде сніг (летить, падає, кружляє); свіжий хліб (м'який, духмяний, смачний, теплий).*

Іншим завданням може бути, наприклад, вибрати слово зі схожим значенням: *тепло (спекотно, сонячно, жарко), іти (бігти, гнатися, летіти), злий (сердитий, непривітний, грубий).*

Розуміння багатозначності є результатом розвитку значення лексики слова, тому є показником рівня розвитку словникового запасу дітей. Багатозначність характеризується своїм прямим і переносним значенням. Зрозуміти

безпосереднє, найважливіше значення поза контекстом (золотий перстень, глибока криниця); метафори можна зрозуміти лише в контексті (золоті руки, опівночі) [48, с. 273].

Таким чином, використання різних методик дозволяє з'ясувати й об'єктивно оцінити стан мовлення у дітей старшого дошкільного віку, що забезпечить більш високий і якісний рівень мовленнєвого розвитку на наступних етапах навчання.

Оцінка рівня логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку здійснювалася за 12-бальною шкалою. Результати оцінки рівня логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Результати оцінки рівня сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку

№з/п	Прізвище та ім'я учня	Кількість балів	Назва рівня
1	Евеліна А.	8	Достатній рівень
2	Дмитро Б.	7	Достатній рівень
3	Юлія Д.	4	Низький рівень
4	Софія П.	7	Достатній рівень
5	Анна С.	3	Низький рівень
6	Тимур С.	10	Високий рівень
7	Ірина Ф.	8	Достатній рівень

Отримані дані з табл. 2.1. представлені на рис. 2.1.

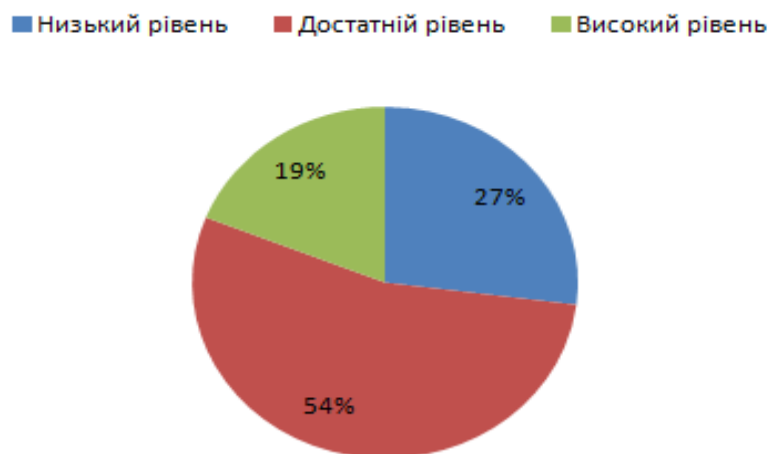

Рис. 2.1. Рівень сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку

Таким чином, дані констатувального етапу експерименту дозволяють зробити висновок, що у дітей, які взяли участь в дослідженні, домінує достатній рівень розвитку мовленнєвих навичок (54%). При цьому, у 19% дітей – високий рівень розвитку мовлення. Низький рівень розвитку мовлення у 27% дітей старшого дошкільного віку, які потребують спеціалізованих занять, здатних розвинути вищевказані параметри. Цим вимогам повною мірою відповідає використання розвивальних ігрових технологій як засобів логопедичного впливу.

Перший етап дослідження показав необхідність створення розвиваючого предметно-просторового середовища, що сприяє розвитку логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

В ході експериментальної роботи музично-ритмічної діяльності у дітей спостерігалось поступове формування різноманітних умінь, розкриття потенціалу для мовленнєвого розвитку. Діти почали проявляти інтерес, прагнення слухати, розуміти матеріал, прагнення досягати виразності в процесі виконання логопедичних вправ. В ході експериментальної роботи це дало можливість підбирати конкретний розвивальний ігровий інструментарій.

2.3. Методика використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку

Використання інноваційних технологій в діяльності логопеда стають дедалі більш перспективним засобом корекційно-розвивальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Вони сприяють створенню психофізіологічного комфорту для дітей під час занять, що передбачає «ситуацію впевненості» в своїх силах, організації занять у більш цікавих та різноманітних формах. Ці методи роботи належать до числа ефективних засобів корекції, які допомагають досягти максимально можливих успіхів у подоланні не тільки мовленнєвих труднощів, але і загального оздоровлення дітей старшого дошкільного віку. Поняття «ігрові технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор.

Актуальність використання гри як засобу корекції обумовлено тим, що вона, будучи улюбленим заняттям дітей, дозволяє швидше і міцніше сформувати порушені психічні процеси, особистісні якості, мову, моторику. Ігрові прийоми спонукають дитину до діяльності, створюють позитивний емоційний фон процесу навчання і, тим самим, підвищують мовну активність дітей та результативність занять. В дошкільному віці засвоєння нових знань у процесі гри відбувається дуже успішно, в значній мірі знімаються комплекси, стан непевності.

В іграх з предметами особливе місце займають сюжетно-навчальні та сценічні ігри, в яких діти грають певні ролі, наприклад, продавці та покупці в іграх типу «магазин». У таких іграх виховувалося терпіння, посидючість, кмітливість, розвивалося вміння орієнтуватися в просторі.

Різниця між словесними іграми полягає в тому, що процес розв'язування навчальних завдань ґрунтується на уявленнях, а не залежить від наочності. Тому словесні ігри в основному орієнтовані на дітей середнього та старшого дошкільного віку. У цих іграх багато людей, пов'язаних із прислів'ями, загадками («Яке це пора року?»), ігри-припущення («Що було б, якби?»).

Дидактична гра має свою структуру, яка включає кілька компонентів.

Основний компонент – дидактичне (навчальне) завдання. Ігрові дії – це способи прояву активності дитини в ігрових цілях. Правила забезпечують реалізацію ігрового змісту та підпорядкування всіх учасників гри.

Між навчальним завданням, ігровими діями і правилами існує тісний зв'язок. Навчальне завдання визначає ігрові дії, а правила допомагають здійснити ігрові дії і вирішити завдання.

Дидактичні ігри використовуються на заняттях і в самостійній діяльності дітей. Будучи ефективним засобом навчання, вони можуть бути складовою частиною заняття. За кожним напрямком роботи підібрані ігри для вирішення вузького корекційного завдання. Велику увагу приділено розділу «Звуковимова», тому що при проведенні роботи по автоматизації, диференціації звуку і введенні його в мову робота повинна бути різноманітною і не набриднути дитині. Ігрова мотивація стимулює до зацікавленості в позитивному результаті. З іншого боку, ігрова мотивація може служити і ускладненням при закріпленні досвіду правильної вимови, тому що захопившись ігровим сюжетом, дитина перестає контролювати вимову і може програти. Тому їй доводиться концентрувати увагу і роботу на двох завданнях одночасно: дотримуватися правил гри і контролювати правильну вимову [34, с. 212].

Так, з метою впровадження ігрових технологій в корекційно-освітній процес була розроблена комплексна модель ігрового навчання дітей старшого дошкільного віку, що передбачає тісну взаємодію фахівців, вихователів і батьків вихованців. Важливим показником цієї спільної роботи стало створення корекційно-розвиваючого середовища, активізація взаємодії з сім'єю, професійне й творче зростання педагогів.

Основними завданнями реалізації даної моделі є:

- формування у дітей мотивації мовленнєвої активності;
- збагачення словникового запасу;
- подолання порушень граматичної будови мови;
- формування зв'язних висловлювань;
- оволодіння складними формами монологічного та діалогічного мовлення;

– виховання соціально-корисних форм поведінки і якостей особистості (товариськості, самостійності, доброзичливості, активності).

Для реалізації комплексної моделі ігрового навчання предметно-розвиваюче середовище було збагачено дидактичними іграми і посібниками. Гра сприятливо діє на загальний психічний стан дитини, актуалізує її компетентність, активізує фантазію, уяву. У той же час ігрові прийоми звільняють дітей від стомлюючої, неприродної для їх віку тривалої одноманітної діяльності і допомагають чергувати види мовленнєвої діяльності [34, с. 231].

З огляду на це, в ході роботи з вихованцями ЗДО № 40 комбінованого типу «Волошка» м. Чернівці ми створювали емоційно насичену атмосферу, ігрові ситуації, які спонукають дітей до мовленнєвого спілкування, забезпечують максимальну мовленнєву активність.

Для формування мотивації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку використовуються такі прийоми, як:

- заохочення;
- бесіди;
- розповіді;
- емоційно-виразне читання художньої літератури;
- створення проблемної ситуації;
- демонстрація цікавих ілюстрацій, фотографій;
- зустрічі з казковими героями;
- використання ляльок, атрибутів й елементів костюмів різних персонажів.

Серед ігор, які ми включали в роботу з дошкільниками, можна виділити словесні, дидактичні і сюжетно-рольові ігри в таких формах, як:

- заняття-подорож;
- заняття-змагання;
- заняття-диспут;
- заняття-гра;
- театралізований виступ.

Найбільш ефективними можна вважати словесні дидактичні ігри, що спрямовані на збагачення лексичного запасу за допомогою актуалізації

пасивного словника, пояснення нових понять і розвитку словотворення. Це *перша група* ігор, які використовуються в роботі з дітьми старшого дошкільного віку, серед яких є наступні: «Великий – маленький», «Один – багато», «Чий будинок?». На основі популярних ігрових сценаріїв в дитячому садку також розроблені словесні розвивальні ігри «Чий хвіст?», «Четвертий зайвий», «Мое рідне місто».

Другу групу складають словесні дидактичні ігри, які сприяють подоланню порушень граматичної будови мови. Вони спрямовані на розвиток словозміни і узгодження. Це такі ігри, як «Що де росте?», «Хто чим харчується?», «Підбери дію», «Підбери ознаку». Вдалим продовженням цього блоку можуть служити ігри «Знайди пару», «Підбери і назви».

У *третьою групу* входять словесні дидактичні ігри та ігрові прийоми, спрямовані на формування зв'язних висловлювань. Наприклад: «Хто де живе?», «Назви дитинчат, маму, тата», «Хто як пересувається?», «Хто чим керує?», які сприяють тренуванню навичок складання простих і складних синтаксичних конструкцій зі сполучними союзами [32, с. 125].

У процесі гри діти опановують таку складну форму монологічного мовлення, як доказ, який включає в себе принцип науковості. Словесні дидактичні ігри «Відгадай транспорт», «Мое рідне місто», «Пташина їдальня» і «Захисти зиму» успішно використовуються для формування у дошкільнят аргументованої мови.

Особливо складним є становлення діалогічного спілкування дітей старшого дошкільного віку, оскільки діалог – це не просто композиційна форма мови, але й спосіб здійснення особистісних відносин між співрозмовниками.

Також в корекційній роботі активно використовуються сюжетно-рольові ігри з правилами. Вони найбільш ефективно сприяють розвитку вміння грамотно будувати діалог. До них можна віднести такі ігри, як «Поговоримо, друг», «Давай познайомимось», «Вгадай, хто я», «Як ти жив, поживав?».

Варто зазначити, що з метою покращення рівня мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, ми пропонуємо наступні розроблені

дидактичні ігри, зокрема гра «Захисти зиму» (Дод. А), гра «Давай познайомимося» (Дод. Б), гра «Пташина їдальня» (Дод. В).

Своєрідною грою «в літераторів» можна вважати прийоми, спрямовані на розвиток творчого розповідання. Так, педагоги закладу дошкільної освіти успішно проводять роботу по формуванню у дітей старшого дошкільного віку навичок створення казок, загадок, складання міні-творів. Створенню таких дитячих творчих проєктів передуює велика індивідуальна робота з вихованцями, передбачаються завдання для спільної з батьками діяльності, проводяться екскурсії по місту, в краєзнавчий музей, дитячу бібліотеку.

Отже, використання ігрових технологій сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку позитивної мовленнєвої мотивації, активізації самостійного зв'язного мовлення, збагачення його лексичного змісту і вдосконалення граматичного оформлення, а також розвитку комунікативних здібностей. Підтвердженням тому є позитивна динаміка рівня розвитку самостійного зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Крім того, створення сприятливих умов, які враховують особливості психомовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, стало основним показником якості корекційно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти, яке забезпечує досягнення кожною дитиною оптимального рівня розвитку мовлення, психічних процесів, мислення і комунікативних навичок.

Таким чином, на початку дослідно-експериментальної роботи, діагностика показала, що рівень розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку був порівняно невисоким. Лише у 19% дітей спостерігався високий рівень розвитку, натомість більша половина, а саме 54% дітей продемонстрували достатній (середній) рівень розвитку, у 27% - низький рівень.

У ході дослідно-експериментальної роботи проводилася корекція розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку з використанням зазначених вище розвивальних ігрових технологій на заняттях.

Експериментальне дослідження показало, що застосування розвивальних ігрових технологій сприяють більш інтенсивному мовленнєвому розвитку.

Результати рівня розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку у процесі використання розвивальних ігрових технологій представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Результати дослідження рівня розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку у процесі використання розвивальних ігрових технологій

№п/п	Прізвище та ім'я учня	Кількість балів	Назва рівня
1	Евеліна А.	12	Високий рівень
2	Дмитро Б.	10	Високий рівень
3	Юлія Д.	8	Достатній рівень
4	Софія П.	8	Достатній рівень
5	Анна С.	4	Низький рівень
6	Тимур С.	11	Високий рівень
7	Ірина Ф.	10	Високий рівень

Отримані дані з табл. 2.2 представлені на рис. 2.2.

■ Низький рівень ■ Достатній рівень ■ Високий рівень

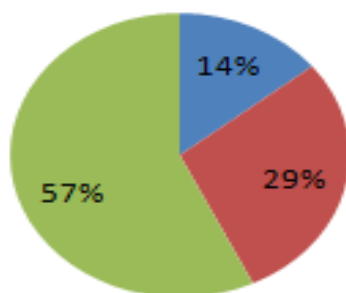

Рис. 2.2. Рівень розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку у процесі використання розвивальних ігрових технологій

Отже, під час формувального етапу дослідно-експериментальної роботи відбулися істотні зміни. Кількість дітей з високим рівнем розвитку мовлення

збільшилась до 57 %, тобто зросла на 38 %. Порівняно з першим етапом дослідження, низький рівень розвитку мовленнєвих навичок спостерігався у 27% дітей, після корекційної роботи - у 14%, що є позитивним показником проведеної роботи.

Таким чином, нами доведена ефективність використання розвивальних ігрових технологій у процесі розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Визначивши особливості використання розвивальних ігрових технологій для розвитку логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, з'ясовано, що ці знання і вміння впливають на результативність та ефективність викладання. Утворивши з них систему, можна домогтися поставлених перед собою цілей і завдань, а, отже, успішно виховувати особистість з високим рівнем мовленнєвого розвитку, що володіє необхідними знаннями, вміннями і навичками.

Висновки до розділу 2

Гра – провідна діяльність дітей старшого дошкільного віку. Діти не ставлять в грі якихось інших цілей, окрім як мету – грати. Гра також є засобом виховання, коли вона включається в цілісний педагогічний процес.

У ході експериментального дослідження проводилася корекція рівня розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку у процесі використання розвивальних ігрових технологій.

Дослідно-експериментальна робота показала, що використання розвивальних ігрових технологій сприяє більш успішному мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до результатів експериментального дослідження, кількість учнів з високим рівнем розвитку мовлення у процесі використання розвивальних ігрових технологій зросла на 38%.

Робота логопеда потребує використання ігрових прийомів у ще більшому ступені, ніж в звичайних виховних заходах. По-перше, діти старшого

дошкільного віку не мають усвідомленого ставлення до свого порушення. Деякі навіть не розрізняють на слух правильну вимову від неправильної. Не маючи негативного ставлення до свого порушення, дитина не прагне його позбутися.

По-друге, процес постановки і автоматизації звуків – дуже тривалий і одноманітний. Дитині потрібно нескінченну кількість разів повторити артикуляційні вправи, слова, речення з певним звуком. Це важко і нецікаво, й за відсутності бажання будь-що-будь позбутися від свого порушення заняття з логопедом дуже скоро перестають подобатися. Саме гра як основний вид діяльності дошкільника дозволяє подолати ці труднощі.

Відтак, велику допомогу в роботі з дітьми старшого дошкільного віку можуть забезпечити ігрові технології. Реалізація ігрових прийомів і ситуацій на заняттях проходить за такими основними напрямками:

- дидактична мета ставиться перед дітьми у формі ігрової задачі;
- навчальна діяльність підкоряється правилам гри;
- навчальний матеріал використовується в якості її засобу;
- в навчальну діяльність вводиться елемент змагання, який переводить дидактичну задачу в ігрову;
- успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом.

Наприклад, артикуляційна гімнастика дається дітям нелегко, забирає багато енергії, вимагає посидючості і терпіння. Додавши до вправ елемент ігрової ситуації, у вихованців зникає негативізм, пов'язаний з необхідністю багаторазового повторення певних артикуляційних складів. Натомість віршований і наочний супровід вправ перетворить гімнастику артикуляції у веселу гру.

При знайомстві з літерами і навчанні дітей читанню добре використовувати не тільки букварі та робочі зошити, але й різні барвисті і цікаві для дітей ігрові завдання такі як: «Знайди літеру серед інших», «На що схожа літера?», «Назви знайомі літери», «Вибери літеру і придумай слово, яке починається з цього звуку», «Які літери ти бачиш?», «Хмарка – читанка» (діти

прикріплюють сніжинки або крапельки, в залежності від пори року і читають склади, короткі слова). Можна використовувати також такі вправи: «Назви літеру і знайди на зображенні всі слова, які починаються з цього звуку», «Напиши літеру в повітрі»; «Виклади літеру з паличок, гудзиків, шнурків, зліпиз пластиліну»; «Намалюй літеру на піску, борошні»; «Закресли неправильно написані літери»; «Знайди літеру» (з використанням шуму); «Літера зламалася»; «Обведи потрібну літеру», «Яка літера сховалася на картинці».

Таким чином, доведена ефективність використання розвивальних ігрових технологій як у процесі розвитку різних сторін мовлення дітей старшого дошкільного віку, так і в гармонізації мовленнєвого розвитку в цілому.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження ми розкрили сутність поняття розвивальних ігрових технологій та охарактеризували розвивальні ігрові технології як засіб активізації мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Гра як основний вид діяльності дітей дошкільного віку є найбільш ефективним методом навчання і виховання. У грі вирішуються завдання морального, розумового, мовленнєвого розвитку, створюються умови для формування особистості дитини, навичок спілкування. Ігрова мотивація є більш цікавішою для дітей, ніж навчальна, однак саме на базі останньої формується готовність до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Широке використання ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку свідчить про їхню ефективність у вирішенні різних завдань. Так, розвивальні ігрові технології є ефективним засобом розвитку самостійного зв'язного мовлення, навичок спілкування і особистості дитини в цілому. Грамотне їх використання, розширення, доповнення, різна інтерпретація з урахуванням вікових та психологічних особливостей дошкільнят дозволить педагогам і фахівцям закладу дошкільної освіти домогтися позитивної динаміки рівня мовленнєвого розвитку дітей.

З'ясовано, що бажання виконати ігрове завдання є, як правило, є досить сильним стимулом і сприяє більш швидкому виправленню порушення мовлення у дитини.

У процесі експериментального дослідження нами були використані методики дослідження звукової сторони мовлення, розпізнавання неправильної вимови у чужому мовленні, оцінки лексики, розуміння дитиною значення слова та добору до нього синонімів, антонімів, а також методика розуміння багатозначності лексики.

Дані констатувального етапу експерименту дозволяють зробити висновок, що у дітей, які взяли участь в дослідженні, домінує достатній рівень розвитку мовленнєвих навичок (54%). При цьому, у 19% дітей – високий рівень розвитку

мовлення, низький рівень розвитку мовлення у 27% дітей старшого дошкільного віку, які потребували корекційних занять.

У процесі формувального етапу дослідження проводилася корекція рівня розвитку мовлення із застосуванням розвивальних ігрових технологій дітей старшого дошкільного віку. Під час формувального етапу дослідно-експериментальної роботи відбулися істотні зміни. Кількість дітей з високим рівнем розвитку мовлення збільшилась до 57 %, тобто зросла на 38 %. На першому етапі дослідження, низький рівень розвитку мовленнєвих навичок спостерігався у 27% дітей, після корекційної роботи - у 14%, що є позитивним показником проведеної роботи.

Значення розвивальних ігрових технологій у дітей старшого дошкільного віку є вагомим, оскільки:

- у дітей формується інтерес до процесу навчання, підвищується мотиваційна спрямованість, розширюється словниковий запас і розвивається зв'язне мовлення;
- у дошкільників підвищується рівень самоконтролю за власним мовленням, прагнення поліпшити його, долається сором'язливість, боязкість;
- ігрові технології впливають на розвиток всіх пізнавальних процесів дітей.

Пошук нових шляхів підвищення результативності логопедичної роботи засвідчив, що домогтися позитивного результату, можна, якщо знання, вміння і навички засвоюються дітьми легко і невимушено, а саме в процесі гри. Отож основою діяльності педагогів закладу дошкільної освіти став принцип: кожне заняття, яке проводиться з дітьми, покликане піднімати їм настрій, викликати позитивні емоції, тим самим діти із задоволенням займаються і вирішують корекційні завдання, поставлені перед ними логопедом. Таким чином, використання розвивальних ігрових технологій є ефективним засобом розвитку і корекції порушень зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л.Є., Франчук Н.Л. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. *Збірка наукових праць «Vzdelávanie a spoločnosť (Osvěta ma spoločnosť)»* Прешовського університету в Прешові, 2016. С. 9-16.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 256 с.
3. Бистранівська О. С. Особливості розвитку дітей з порушеннями мовлення в ігровій діяльності. Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/153/4605/9690-1?inline=1>
4. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2008. 187 с.
5. Брушневська І. закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовленнєвої діяльності. Режим доступу: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_1/27.pdf
6. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. Психология развития. Санкт-Петербург: Питер, 1989. 512 с.
7. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Луганськ: Альма-матер, 2004. 131 с.
8. Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. *Дошкільне виховання*. №1. 2012. С.28.
9. Гандзюк С.П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
10. Гончаренко А. М. Граємо разом – з іграшками та без них. *Дошкільне виховання*. 2014. № 2. С. 10-12.
11. Гейзінга Й. Homo Ludens. Київ : Основи, 2014. 250 с.

12. Горчакова-Сибирская М.П. Педагогическая технология: структура, подходы к проектированию. *Професійна освіта*. 2000. № 5. С. 17- 18.
13. Данилавичюте Э. А. Диагностика речевой готовности ребенка к усвоению фонетического принципа письма. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. Київ: *Актуальна освіта*, 1998. С. 84-91.
14. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2016. 304 с.
15. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2014. 352 с.
16. Эльконин Д.Б. Психология игры: анализ зарубежных теорий. 2-е изд. М.: Просвещение, 1988. 360 с.
17. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні : навч.-метод. посібник / За заг. ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещука. Умань: СПД Жовтий, 2008. 212 с.
18. Керик О. Є. Особливості особистісного та соціального розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні питання корекційної освіти. 2020. № 2. С. 12–23.
19. Кляп М. І. Окремі аспекти корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Scientific Journal «Virtus»*. Part I. January. 2018. P. 132–147.
20. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2014. 112 с.
21. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 294 с.
22. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Либідь, 2011. 609 с.
23. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей : теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. *Її величність гра: теорія і методика організації*

дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. 320 с.

24. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції. Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. 384 с.

25. Крутій К.Л. Можливості формування мовної особистості у дошкільному віці. *Дошкільна освіта*. 2003. № 1. С. 32-38.

26. Леонтьев А.Н. Психологические основы дошкольной игры. *Психологическая наука и образование*. №3. 1989. С. 19-32.

27. Лепеха Л. П., Городиська М. Б. Логопедичні ігри в корекційній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Львів-Дрогобич: Посвіт, 2014. 76 с.

28. Липа В.А. Психологічні основи педагогічної корекції. Донецьк: Либідь, 2012. 319 с.

29. Логопедія: підручник / За ред. М. К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

30. Логопедія: навч. посібник / І.М. Омельченко, В.В. Тарасун, Л.О. Федорович. Кременчук: Християнська Зоря. 2011. 416 с.

31. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: ОВС, 2012. 400 с.

32. Мазоха Д.С., Опанасенко Н.І. Педагогіка : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 232 с.

33. Максименко С.Д. Загальна психологія: підручник. Вінниця: Нова Книга, 2014. 704 с.

34. Малафійк І.В. Дидактика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 406 с.

35. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: Наук.-метод. посіб. Київ : КНТ, 2008. 256 с.

36. Марченко І. С., Швалюк А. Ю. Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Логопедія*. 2015. № 6. С. 51–58.

37. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Гра з правилами у дошкільному віці. Київ: Академічний проект, 2012. 160 с.
38. Моляко В.О. Творча діяльність в ускладнених умовах. Київ: Знання, 2007. 308 с.
39. Нісімчук А.С., Падатка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2010. 368 с.
40. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2011. 256 с.
41. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: наук.-метод. посіб.; за ред. Л. Даниленка. Київ: Логос, 2011. 185 с.
42. Павленко В. В. Технологія розвивального навчання Д. Б. Ельконіна – В.В. Давидова. *Історичні аспекти, сучасний стан і перспективи розвитку системи дошкільної і початкової шкільної освіти*: збірник науково- методичних праць / за заг. ред. О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11-14.
43. Падалка О.С., Нісімчук А.М. Педагогічні технології. Київ: Либідь, 2014. 254 с.
44. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Т.1. Київ: Знання України, 2015. 420 с.
45. Пальчевський С.С. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2010. 576 с.
46. Педагогіка: хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. Київ: Знання-Прес, 2012. 700 с.
47. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : «Академвидав», 2004. 456 с.
48. Проект «Игротека». Использование игровых технологий в системе логопедической работы. Режим доступа: URL: https://sch842zg.mskobr.ru/files/kuryшева_e_s_proekt_igroteka.pdf

49. Реан А.А. Проблеми соціальної адаптації особистості. *Вісник СПбГУ*. Сер. 6. Вип. 3 (№ 20). 2013. С. 74-79.
50. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: прог.-метод. комп. Київ: Кафедра, 2013. 283 с.
51. Рібцун Ю. Організація ігрової діяльності дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Режим доступу: https://logoped.in.ua/wp-content/uploads/2018/10/Dv_2018-01-%D0%A0%D1%96%D0%B1%D1%86%D1%83%D0%BD.pdf
52. Савчин М.В. Педагогічна психологія. Київ : Альма-матер, 2012. 424 с.
53. Савченко М. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 358-361.
54. Самойлова І. В. Етапи корекційного впливу при порушеннях звуко-складової структури слова у дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1 (315). С. 236–244.
55. Сисоєва С.О., Алексюк А.М. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія. Київ : ВПОЛ, 2012. 502 с.
56. Тарасун В. В., Конопляста С. Ю., Кондратенко В. О. Логопедія / за ред. М. К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
57. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані педагогічні твори: У 2 т. Київ: Либідь, 2012. Т. 1. С. 192-471.
58. Харченко Т., Демченко О. Особливості ігрової діяльності у дітей з загальним недорозвиненням мовлення: погляди науковців. Режим доступу: https://www.repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/4262/1/ilovepdf_com-176-179.pdf
59. Ягупов В.В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2012.

ДОДАТКИ

Додаток А

Гра «Захисти зиму»

Словесна дидактична гра для дітей старшого дошкільного віку. Може використовуватися в ході безпосередньо освітньої діяльності з розвитку мовлення.

Дидактичні завдання:

- закріплення знань дітей по темі «Зима»;
- збагачення емоційно-експресивної лексики;
- вправа в складанні висловлювань з елементами доказів;
- формування аргументованої мови.

Ігрове правило: висловлювати свою думку про зиму, використовуючи ласкаві, красиві слова і образні вислови, а також фрази «бо», «так як», «я вважаю», «на мою думку».

Ігрові дії: діти висловлюються на захист зими, спираючись на ілюстрації.

Хід гри:

Педагог надягає головний убір судді і пояснює, що він – обвинувач, а діти – захисники в суді.

Педагог: Я звинувачую зиму в тому, що вона принесла холод. Її називають злою старою. Хто готовий захистити зиму і підібрати для неї ласкаві слова?

Діти: Ми! Про зиму кажуть: зима-зима, матінка-зима, гостя-зима, зима-чарівниця.

Педагог: Чому зиму так називають? Яка вона?

Діти: Красива, чарівна, казкова, весела, чудова.

Педагог: Добре. Але суду потрібні факти. Доведіть за допомогою ілюстрацій, що взимку красиво.

Діти (показуючи на зимові картинки): Взимку красиво, тому що блищить і переливається на сонці сніг, кружляють в повітрі сніжинки, на вікнах з'являються снігові візерунки.

Педагог: Доведіть, що зима – чарівниця.

Діти: Ми вважаємо, що зима – чарівниця, оскільки вона навчила сніжинки танцювати, побудувала крижані мости на річках.

Педагог: Доведіть, що зима – пора року для веселоців.

Діти: Взимку весело, тому що ми зустрічаємо Новий рік, катаємося на санках, лижах, ковзанах, граємо в сніжки.

Педагог: Молодці! Ви захистили зиму, створили гарну думку про неї, і вона порадує вас своїми чудесами.

Додаток Б***Гра «Давай познайомимося»***

Сюжетно-рольова гра з правилами для дітей старшого дошкільного віку. Може використовуватися в ході безпосередньо освітньої діяльності з розвитку мовлення, в інсценуваннях, під час вільної діяльності вихованців.

Дидактичні завдання:

- збагачення уявлень дітей про білого і бурого ведмедів;
- вправа у веденні діалогу і складанні розповіді з опорою на ілюстрації;
- формування мотивації мовного спілкування.

Ігрове правило: ставити запитання і відповідати на них так, щоб більше дізнатися один про одного.

Ігрова дія: діти зображують ведмедів, ставлять один одному запитання, розгорнуто відповідають на них.

Хід гри:

Педагог надягає на двох дітей маски білого і бурого ведмедів. Діти, спираючись на ілюстрації, зображують їх поведки, ведуть діалог, розповідаючи про тварин, їх зовнішній вигляд, місце проживання, харчування, звички.

Бурий ведмідь: Ти хто?

Білий ведмідь: Я – білий ведмідь. А ти хто?

Бурий ведмідь: Я – бурий ведмідь. Я живу в лісі. А ти де живеш?

Білий ведмідь: Я живу на Півночі, у холодного океані, плаваю на крижинах і гуляю по снігу.

Бурий ведмідь: Я не люблю холод, тому взимку в морози сплю в барлозі.

Я люблю мед і малину. А ти чим

харчуєшся? Білий ведмідь: Я ловлю рибу в океані.

Далі діти аналогічно продовжують вести діалог.

Додаток В***Гра «Пташина їдальня»***

Дидактична гра для дітей старшого дошкільного віку. Може використовуватися в ході безпосередньо освітньої діяльності з розвитку мовлення та під час вільної діяльності вихованців.

Дидактичні завдання:

- розширення знань дітей про зимуючих птахів;
- закріплення вживання в мові прийменників;
- вправи на використання іменників і прикметників з числівниками, вживання іменників в орудному відмінку, складання зв'язних висловлювань з опорою на ігрову ситуацію;
- виховання почуття співчуття та відповідальності за живу природу.

Ігрове правило: складати речення, правильно використовуючи прийменники; поміщати в «годовницю» стільки птахів, скільки написано на картці; «пригощати» птахів їх улюбленими ласощами.

Ігрова дія: діти поміщають в «годовницю» фігурки птахів, розповідають, як вони називаються, що роблять, чим харчуються, «пригощають» їх улюбленим кормом.

Хід гри:

Перший варіант: педагог вішає на стіну або ставить на стіл коробку («годовницю») і розставляє фігурки різних птахів (в «годовницю», під неї, на дахі т. д.). Діти по черзі розповідають, використовуючи прийменники, що робить той чи інший птах. За правильну відповідь дитина отримує «корм» – картинку, на якій зображені пшоно, хлібні крихти, насіння, ягоди горобини або шматочок сала.

Другий варіант: педагог поміщає фігурки птахів в «годовницю» і просить дітей відповісти: «Скільки і яких птахів прилетіло в годівницю?». За правильну відповідь дитина отримує картинку із зображенням корму для птахів.

Третій варіант: педагог роздає дітям картинки із зображенням корму для птахів і просить розгорнуто відповісти на питання: «Кого з пташок ти погодуєш хлібними крихтами?», «Хто з пташок любить горобину (насіння)?» і т. д.

Четвертий варіант: дитина, у якої є картинка із зображенням корму для птахів, отримує картку-схему, на якій вказано, скільки до неї прилетіло птахів і яких (наприклад, 2 і 3 або 3 і 1). Дитина поміщає в «годівницю» відповідну кількість птахів і вибирає для них відповідний «корм», розгорнуто розповідаючи про свої дії. Наприклад: «У мою годівницю прилетіли 2 синички і 3 снігура. Синички пригостилися салом, а снігурі – горобиною. Я радий, що допоміг пташкам».

Сюжетно-рольові ігри

Сюжетно-рольова гра: «Давайте познайомимось!»

Мета: вчити правильно знайомитися, розповідати про себе, спілкуватися та взаємодіяти, формувати активність, самостійність.

Хід гри.

Діти по черзі знайомляться та розповідають про себе. Наприклад, «Моє ім'я – Настя. Я – дівчинка. Я люблю грати з ляльками»; «Мене звали – Тимофійко. Я – хлопчик. Я люблю грати з машинками.»

Сюжетно-рольова гра: «Познайомимось знов»

Мета: вчити дітей правильно знайомитися, розвивати інтерес до гри, виховувати навички адекватної взаємодії, виховувати активність, самостійність. Даній грі передуює дидактична вправа «Імена»: діти по черзі називають своє ласкаве ім'я.

Хід гри.

Далі дітям пропонують уявити, що вони не знайомі та прийшли пограти на майданчику і вирішили познайомитися, щоб грати разом. Їм пропонують використати наступний діалог:

- Привіт, давай дружити?
- Привіт, давай!
- Як тебе звали? –
- ...
- А як твоє ім'я? –
- ...
- Давай грати разом?
- Давай! Подружились!